

# KÜRESEL DİYALOG

6.3

1 yılda 16 dilde 4 sayı

Kendisiyle Savaşan  
Demokrasi

Nandini Sundar

Türk Usulü  
Totaliterlik

Cihan Tugal

Brezilya'da  
Lulizm'in Sonu

Ruy Braga

Neoliberal Arjantin'de  
Emek Siyaseti

Rodolfo Elbert

Amerikan Sağının  
Derin Hikayesi

Arlie Hochschild

## Üniversite ve Sosyoloji

- > Birleşik Krallık'ta Şirket Üniversitesinin Yükselişi
- > Kanada'da "Sosyoloji Savaşları"

## Anma

- > John Urry, 1946-2016

## Özel Köşeler

- > Cinsel Şiddete Karşı Öğrenci Kampanyaları
- > Mondragon'un Üçüncü Yolu
- > Küresel Diyalog'u Rumenceye Çevirmek

BÜLTEN



International  
Sociological  
Association  
**isa**

CİLT 6 / SAYI 3 / EYLÜL 2016  
<http://isa-global-dialogue.net>

**KD**



# > Editörden

## 21. Yüzyılın Popülizmi

**2**011 ve 2014 arasında Küresel Diyalog, dünyayı içine çeken toplumsal hareketlerle ilgili iyimser yayınlar yaptı – Arap Dünyasındaki ayaklanmalar, Occupy hareketleri, Indignados, emek hareketleri, öğrenci hareketleri, çevre hareketleri ve kırsal mülksüzleştirmeye karşı mücadeleler. Bu hareketlerin gerici popülist hareketleri ve otoriter rejim dalgalarına neden olan bir takım değişiklikleri harekete geçirmiş olması nedeniyle, bu iyimserlik kısa sürdü. Bu sayıda, bu sağcı yükselişi anlatan yazılara yer veriliyor: Arlie Hochschild'in Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Trupizm ve Çay Partisi analizi; Cihan Tuğal'ın Türkiye'deki rejimin otoriteryen dönüşü incelemesi; Ruy Braga'nın Brezilya'daki sağcı darbeye dair açıklaması; Rodolfo Elbert'in Arjantin'deki neoliberal dönüğe dair incelemesi; ve Nandini Sundar'dan Hindistan'daki Naxelite Hareketi'ne karşı yaşanmakta olan şiddetin grafik bir portresi. Daha önce de ileri sürdüğümüz gibi, bu hareketlere, Karl Polanyi'nin piyasanın genişlemesi analizi bağlamında bakabiliriz. Bugün, spesifik olarak, finans kapitalin egemenliği güvencesizliğin küreselleşmesine neden olmuş, ortak paylaşımları parlamenter siyasetin reddi olan sağcı ve solcu populist hareketler arasında salınımlara yol açmıştır.

Finansallaşmanın aynı zamanda üniversite sistemlerimizde de iş başında olduğunu da görebiliyoruz. Bu sayıda Huw Beynon, ekonomik olarak hayatta kalmaya çalışan Britanya üniversitelerini ele geçiren işlevsiz işletmeciliği analiz ediyor. Araştırma “mükemmeliyeti”ni değerlendirme sisteminin vasatlığı nasıl ürettiğini, ve eğitim ücretlerine bağımlılığın öğrencileri tüketicilere ve üniversiteleri, öğrenci “memnuniyetini” maksimize etmeye çalışan reklam ajanslarına nasıl dönüştürdüğünü analiz ediyor. Britanya'nın şirket modelinin dünyanın geri kalanına öncülük edip etmediği, ya da Neil McLaughlin ve Antony Puddephatt'ın anlatımında göreceğimiz gibi, muhafazar bir Başbakan'ın krizini atlamak zorunda kalmış bir akademik dünyanın varolduğu Kanada'da olduğu gibi ölçülülüğün hakim olup olmayacağı, ucu açık bir sorudur.

Bu sene Mart ayında üzücü ve beklenmedik bir şekilde kaybettiğimiz John Urry'nin hayatını ve çalışmalarını anlatan dört anma yazısına da yer veriyoruz. John Urry dünyanın en özgün ve üretken sosyologlarından biriydi, ve pek çok alanda bir öncüydü: kapitalizmin dönüşümünden, toplumsal ve coğrafi hareketlilikler üzerine bir araştırma programını başlatan turizmin önemi dair araştırmalarına; küresel ısınmadan yakın zamanda yayınlanmış olan küresel eşitsizlikleri ve insan hakları ihlallerini arttıran gizlilik ekonomisinin genişlemesi üzerine yazdığı rahatsızlık verici kitabı Offshoring'e kadar. Muhtemel en çok da, gezegenimizi bekleyen felaketleri öngörme cesaretine sahip, geleceğin sosyolojisine dair bir öncü olarak hatırlanacak.

Amerika Birleşik Devletleri'nde cinsel tacize karşı filizlenen öğrenci hareketi; büyük Mondragon kooperatifinin aleyhtarlarına karşı kendisini savunması; ve son olarak Küresel Diyalog'un Rumen ekibinin çevirinin zorluklarıyla nasıl baş ettikleri üzerine üç makalemiz daha var. Diğer ekiplerin de sosyolojiyi İngilizceden farklı ulusal dillere çevirmeye dair tecrübelerini bizimle paylaşacaklarını umuyoruz.

> **Küresel Diyalog 16 dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA)'nin internet sitesinden ulaşılabilir.**

> **Yayınlanması istenen yazılar [burawoy@berkeley.edu](mailto:burawoy@berkeley.edu) adresine gönderilmelidir.**



Yanan Orman'ın yazarı, siyasal şiddet üzerine çalışan ünlü sosyolog **Nandini Sundar**, Hindistan'ın orta eyaleti Chhattisgarh'daki savaşı inceliyor.



Pasif Devrim: İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi'nin yazarı Türk sosyolog **Cihan Tuğal**, Türkiye'yi 21. Yüzyıl totalitaryanizminin modeli olarak ileri sürüyor.



**Ruy Braga**, celebrated commentator on the precarious classes in Brazil and the rise and fall of the Workers' Party (PT), analyzes the latest crisis in Brazilian politics.



**Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert başlığı ile hazırlanmaktadır.**

# > Yayın Kurulu

**Editör:** Michael Burawoy.

**Yardımcı Editör:** Gay Seidman.

**Yönetici Editörler:** Lola Busuttil, August Bagà.

**Danışman Editörler:**

Margaret Abraham, Markus Schulz, Sari Hanafi, Vineeta Sinha, Benjamín Tejerina, Rosemary Barbaret, Izabela Barlinska, Dilek Cindoğlu, Filomin Gutierrez, John Holmwood, Guillermina Jasso, Kalpana Kannabiran, Marina Kurkchian, Simon Ma-padimeng, Abdul-mumin Sa’ad, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Sawako Shirahase, Grazyna Skapska, Evangelia Tastsoglou, Chin-Chun Yi, Elena Zdravomyslova.

**Bölge Editörleri**

**Arap Dünyası:**

Sari Hanafi, Mounir Saidani.

**Arjantin:**

Juan Ignacio Piovani, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

**Brezilya:**

Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Ângelo Martins Júnior, Lucas Amaral, Benno Alves, Julio Davies.

**Hindistan:**

Ishwar Modi, Rashmi Jain, Jyoti Sidana, Pragya Sharma, Nidhi Bansal, Pankaj Bhatnagar.

**Endonezya:**

Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriya, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana.

**İran:**

Reyhaneh Javadi, Abdolkarim Bastani, Niayesh Dolati, Mitra Daneshvar, Vahid Lenjanzade.

**Japonya:**

Satomi Yamamoto, Yutaro Shimokawa, Shinsa Kameo, Yuki Nakano.

**Kazakistan:**

Aigul Zabirova, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Gani Madi, Almash Tlespayeva, Almas Rakhimbayev, Amangeldi Kurmetuly.

**Polonya:**

Jakub Barszczewski, Adrianna Drozdowska, Krzysztof Gubański, Justyna Kościńska, Kamil Lipiński, Mikołaj Mierzejewski, Karolina Mikołajewska-Zajac, Adam Müller, Zofia Penza, Teresa Teleżyńska, Anna Wandzel, Justyna Zielińska, Jacek Zych.

**Romanya:**

Cosima Rughiniş, Corina Brăgaru, Costinel Anuţa, Tatiana Cojocari, Andrei Dobre, Alexandra Isbăşoiu, Rodica Liseanu, Mihai-Bogdan Marian, Anda-Olivia Marin, Ramona Marinache, Anca Mihai, Oana-Elena Negrea, Ion Daniel Popa, Diana Tihan, Elena Tudor, Cristian Constantin Vereş, Carmen Voinea, Irina Zamfirescu.

**Rusya:**

Elena Zdravomyslova, Anna Kadnikova, Asja Voronkova, Lyubov Chernyshova, Anastasija Golovneva.

**Tayvan:**

Jing-Mao Ho.

**Türkiye:**

Gül Çorbacioğlu, İrmak Evren.

**Medya Danışmanları:** Gustavo Taniguti.

**Yayın Danışmanı:** Ana Villarreal.

# > Bu Sayıda

Editörden: 21. Yüzyılın Popülizmi

2

## > SAĞCI YÜKSELİŞ

Kendisiyle Savaşan Demokrasi

**Nandini Sundar, Hindistan**

4

Türk Usulü Totaliterlik: Kültürel bir Garabet mi yoksa bir Trend Belirleyici mi?

**Cihan Tuğal, ABD**

7

Brezilya’da Lulizm’in Sonu ve Saray Darbesi

**Ruy Braga, Brezilya**

10

Arjantin’de Emek Siyaseti ve Neoliberalizmin dönüşü

**Rodolfo Elbert, Arjantin**

13

Amerikan Sağının Derin Hikayesi

**Arlie Russell Hochschild, ABD**

15

## > ÜNİVERSİTE VE SOSYOLOJİ

Birleşik Krallık’ta Şirket Üniversitesinin Yükselişi

**Huw Beynon, Birleşik Krallık**

18

Kanada’da “Sosyoloji Savaşları”

**Neil McLaughlin ve Antony Pudgephatt, Kanada**

22

## > ANMA

John Urry’i ve Çalışmalarını Hatırlamak

**Andrew Sayer, Birleşik Krallık**

25

John Urry – “Geleceğin” Sosyoloğu

**Scott Lash, Birleşik Krallık**

27

John Urry: Sosyologların Sosyoloğundan Daha Öte

**Bob Jessop, Birleşik Krallık**

29

Yakınlık ve Hareketlilik: John Urry’i Anmak

**Mimi Sheller, ABD**

31

## > ÖZEL KÖŞELER

Cinsel Şiddete Karşı Yürütülen Öğrenci Kampanyaları

**Ana Vidu ve Tinka Schubert, İspanya**

33

Mondragon’un Üçüncü Yolu: Sharryn Kashmir’e Cevap

**Ignacio Santa Cruz Ayo ve Eva Alonso, İspanya**

35

Küresel Diyalog’u Rumenceye Çevirmek

**Costinel Anuţa, Corina Brăgaru, Anca Mihai, Oana Negrea,**

**Ion Daniel Popa, ve Diana Tihan, Romanya**

37





# > Kendisiyle Savaşan Demokrasi

**Nandini Sundar**, Delhi Ekonomi Okulu, Hindistan



Salwa Judum – hükümet destekli yasadışı asayiş örgütü  
Fotoğraf: Adı bilinmeyen yerel bir fotoğrafçı.

**Nandini Sundar** siyasal şiddet üzerine çalışan tanınmış bir sosyologdur. En az 25 yıldır Orta Hindistan eyaleti Chhattisgarh içindeki bir çatışma bölgesi olan Bastar üzerine çalışmaktadır. Orada ilk *Subalterns and Sovereigns: An Anthropological History of Bastar 1854-1996* (Oxford University Press, 1997) [Madunlar ve Egemenler: Bastar'ın Antropolojik Tarihi 1854-1996] adlı doktora tezi için araştırma yaparken yaşamıştır. Uzun süredir beklenen yeni kitabı *The Burning Forest: India's War in Bastar* (Juggernaut Press, 2016), bu savaş bölgesine ne olduğunu, ve dış siyasi güçler tarafından nasıl şekillendirildiğini betimlemekle birlikte, aynı zamanda temyiz mahkemesindeki dava sürecinin, ve keyfi anayasal yasaklamalara karşı ve insan hakları ihlallerinin kurbanları için tazmin amacıyla neredeyse on yıldır sürmekte olan yasal sürecin farklı aşamalarının bir anlatısıdır. Sundar ve meslektaşları için 2011 yılında muhteşem bir karar verilmiş olsa da, devlet Mahkeme'nin kararını görmezden gelmiş ve isyanı bastırma kampanyasına devam etmiştir. *Yanan Orman*, Hindistan demokrasinin birer parçası olan kurumsal başarısızlığın, devlet dokunulmazlığının ve halkın direncinin bir bileşiminin görüntüsünü yakalayamayı amaçlamaktadır.

**H**indistan demokrasisi, kendisine dair güçlü fikirler çekmektedir. Hindistanlı siyasetçiler, anaakım medya ve ülkenin seçkinleri tarafından dile getirilen hakim görüş, kutlama içerir; postkolonyal toplumlar arasında Hindistan'ın evrensel seçme hakkı, federallik, ordunun sivil yönetime boyun eğmesi, ve bağımsız yargıya ulaşmış olmasından gurur duyabileceğini ileri sürer. Diğer yandan eylemciler, bu görüşü daha ziyade redderek, Hindistan demokrasisinin bir “düzmece” olduğunu ileri sürerler; bunu da orduya şüphe üzerine vurma yetkisi veren Kuzey Doğu'daki Silahlı Kuvvetler Özel Güçler Yasası (SKÖGY) gibi “acil” yasalar; sıklıkla gerçekleşen yasa dışı ölümler, gözaltında gerçekleşen ölümler, işkence, tecavüz, ve kayıplar; iktidar partisiyle bağlantılı, Sikh (Delhi, 1984), ve Müslüman (Gujarat, 2002) azınlıkları hedef alan organize katliamlar gibi kolonyal devamlılıklara işaret ederek yaparlar.

Hindistan demokrasisi üzerine akademik çalışmalar siyaset bilimde yoğunlaşmış, ve çoğunlukla siyasi partiler, seçimler, kurumsal çerçeveler ve kalkınma rejimleriyle uğraşmışlardır. Bunlar genelde merkezde bir yaklaşım alma eğilimindedir. Ben, *Yanan Orman: Hindistan'ın Bastar'daki Savaşı*'nda, tam aksine, hükümetin “sol kanat aşırılığı” olarak adlandırdığı şeye karşı süregelmekte olan isyanı bastırma kampanyasını sosyolojik bir biçimde inceliyor ve bunun bize Hindistan demokrasisi hakkında ne söyleyebileceğini açıklıyorum.

Hindistan'ın şu an Hindistan Komünist Partisi'yle (Maocu) ilişkili, popüler olarak bilinen adı “Naxalitler” olan Maocu gerillalara karşı saldırgan tavrı, on yılı aşmış durumda. Fakat Naxalit hareketinin 1960'ların sonunda başlayan ve 1970'lerde sert bir biçimde bastırılmış olan ilk safhası 1970'lerde akademik açıdan ilgi çekmiş olsa da, şu an ki safhayla ilgili az sayıda detaylı çalışma vardır. Bunun nedeni, bu kadar tartışmalı ve güvenleleştirilmiş bir alanda çalışma yapmanın zor olması olduğu kadar, Naxalit hareketinin artık, orta sınıf, kentsel ve öğrenci destekçilerinin bulunduğu önceki safhasının aksine, yerli insanlar veya kanunen tanınan kabileler ve kırsal ve ormanlık alanlardaki kanunen tanınmış kastlar arasında yoğunlaşmış olmasıdır. Bugün, çatışmanın betimlemeleri genelde ya Maocularla birlikte gezen gazetecilerden, ya da ise düşünce kuruluşlarının raporlarından gelmektedir.

Maocu hareket birkaç eyalete yayılmış olmasına rağmen, savaşın merkezi yoğun ormanklık ve mineral açısından zengin olan Bastar bölgesidir. Bu bölgede çoğunlukla adivasis ya da yerli insanlar ikamet etmektedir. Bölge Hindistan'ın merkezindeki Chhattisgarh eyaletinde 39,114 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır. Maocular bu bölgeye ilk olarak komşu Andhara Prades eyaletinden, baskıdan kaçmak amacıyla gelmişler, fakat yerli insanlar kendi taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. 1980'lerden başlayarak Maocular neredeyse paralel devlet denebilecek bir yapı oluşturmuşlardır. Toprağı bölüştürmüşler, kolektif çalışma grupları kurmuşlar, anlaşmazlıkları çözmüşler, müteahhitleri vergiye bağlamış-

lar ve hassas ilişkilerin içine girmişlerdir. Köylüler Maocu devletin inşasına katkıda bulundukça, bu devleti kendi kültürel geleneklerine çekmişlerdir.

2005 yılının Haziran ayında, Hindistan'ın ulusal hükümeti ve eyalet hükümetleri, Güney ve Batı Bastar'da asayiş sağlamak için yasadışı, belli bir biçimi olmayan Salwa Judum (“artıma avı”) adında bir örgüt kurmuştur. Örgütü Naxalit şiddetine karşı kendiliğinden gelişen bir “halk hareketi” olarak adlandırmışlardır. Kampanyaya bölgenin altta yatan sınıf yapısı da destek olmuştur: yerleşiklerin yerli insanlara karşı ırkçılığı, devletin madencilik ve sanayi için yerli insanları yerinden etmeye dayanan modernleşme dürtüsünü arttırıp destekliyordu. Salwa Judum liderleri çoğunlukla, Maocular tarafından tehdit edildiklerini hisseden yerli olmayan göçmenler ya da iktidardaki Bharatiye Janata Partisi (BJP) ve Kongre Partisi'nin güçlü politikacılarının müşterileriydi. Maocular bölgedeki madencilik ve yatırım planlarına büyük bir engel olarak görülüyordu.

2005 ve 2007 yılları arasında güvenlik güçlerinin de eşlik ettiği Salwa Judum savaşçıları, evleri yaktı, tahıl, hayvan ve para yağmaladı, köylüleri öldürdü ve onlara tecavüz etti. Maocular da güvenlik güçlerine saldırarak karşılık verdi. 50,000 kadar köylü zorla “kurtarma kamplarına” yerleştirildi, bir o kadar köylü de ormanlara ya da komşu eyaletlere kaçtı. Yerinden edilen ve bölünen köylüler için bu hayatlarının en travmatik olayıydı, ve insanlar 2007 yılında sonra zamanla eve dönmeye başlasalar da koşullar hala istikrarsızdı.

Chhattisgarh'da 2005 ve 2016 yılları arasında resmi olarak 2,468 kişi -vatandaşlar, güvenlik güçleri ve Maocular- öldürüldü. Esas sayı kesinlikle daha yüksektir. En çok ölüm, Yeşil Av Operasyonun gerçekleştiği 2005-7 ve 2009-11 yılları arasında yaşandı. Bu operasyonda hükümet, ordunun bir alt kademesi olan “Merkezi Silahlı Polis Güçlerini” ve insansız uçakları, helikopterleri ve mayın temizleme tanklarını bölgeye gönderdi.

Standart kontragerilla pratiklerini takip eden hükümet, eski yoldaşlarını ele vermeleri için teslim olan Maocuları, ve yalnızca polis olmak için işe başvurduğunu sanan yerli gençleri de içine aldı. Köylülerine geri dönemeyen bu Özel Polis Memurları artık polis kamplarında yaşıyorlar, fakat normal polis güçleri tarafından küçük görülüyor. Bazı güvenlik personeli tetiği her an çekmeye hazır, sırf öldürmek için olduğu kadar madalyalar ve para için de öldürmekten keyif alıyor olsalar da, diğerleri bu çatışmada çaresiz, bir ağın içine düşmüş gibi hissediyor. Politikacılar ve yüksek rütbeli güvenlik memurları her iki tarafta yaşanan insani trajediye karşı kayıtsız görünüyor.

Bugün Bastar ülkenin en askerileştirilmiş bölgesidir. Her beş – on kilometrede bir dikenli tellerle çevrilmiş güvenlik kampları vardır. Temel sağlık, eğitim hizmetlerinin ve sömürünün Maoculara sağlanan popüler desteğin temel nedenleri olduğu yaygın olarak bilirse de, hükümetin güvenlik ön-

lemlerine yaptığı harcamalar refah hizmetleri harcamalarını kat kat aşmaktadır.

Diğer kontragerilla kampanyalarıyla benzerliklerine bakarak, bir kontragerilla kampanyasının bir askeri rejim ya da sömürge hükümeti yerine bir demokrasi içinde sürdürülmesinin herhangi bir fark yaratıp yaratmadığını sormak önemlidir. Siyasi partiler ve insan hakları örgütlerinden, medya ve yargıya kadar farklı kurumlar ve aktörler ne kadar farklı tepkiler vermişlerdir?

Parlamente siyaset savaşa ilgisiz kalmıştır, çünkü Hindistan'ın iki anaakım partisi olan Kongre ve BJP, bu savaşı desteklemek için işbirliği yapmıştır. Yerel parlamente Hindistan Komünist Partisi süreç içinde sert baskılara karşı önemli bir rol oynamasına rağmen, ulusal olarak büyük bir güve sahip değildir. Ulusal İnsan Hakları Komisyonu gibi yasal kurumlar yalnızca tarafsız kalmakla kalmamış, aynı zamanda da aktif olarak da taviz vermişlerdir. Aynı zamanda da düzenli olarak gerçekleşen seçimlerin ve çözüm getirici kurumlarının varlığı, etkili ya da demokratik olmalarına bakılmaksızın, devletin meşrulaştırılması olarak görülmüştür.

Hindistan medyası hem özgür hem de enerji dolu olmasına rağmen, media şirketlerinin işletme çıkarları ve hükümeti bir noktadan sonra kızdırmamayı umdukları gerçeği; kontragerilla faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerin genelde kent merkezlerinden “uzakta” olduğu gerçeği; yerli ya da alt kasttan gelen muhabirlerin olmaması – tüm bunlar kontragerilla faaliyetleri içindeki büyük insan hakları ihlallerinin büyük ulusal meseleler haline gelemediği anlamına geldi. Bastar'da yapılan habercilik, neredeyse tümüyle görmezden gelmek ile görece daha kapsamlı habercilik arasında bir yelpazede yer almakta. Fakat bu bile hükümetin hesap vermesini sağlamadı. İngilizce medya ve Hint medyası arasında, Hint medyasının daha sert ekonomik ve siyasi kısıtlamalar altında iş yapmaya çalışmasından doğan farklılıklar da haberlerin kapsamını etkiledi.

İnsan hakları örgütleri, tacizleri ortaya çıkarılmasında, alınan rehinler için Maoculara müzakere edilmesinde ve devlet ve gerilla şiddeti etrafındaki tartışmanın çerçevelendirilmesinde önemli bir rol oynadı. Aynı zamanda, kentli insan hakları eylemcilerin giderek daha fazla İnternet ağlarına bel bağlıyor olması, sahadaki önemli konuları bulanıklaştırıyor. Chhattisgarh'ta asayiş sağlamak için oluşturulan yasadışı örgütlere verilen devlet desteğine, açık uçlu bir terör karşıtı yasanın geçirilmesi eşlik etti. Bu yasayla tanınmış



Köylüler Salwa Jadum'u protesto etmek için uzun yürüyüşler yapıyor.  
Fotoğraf: Adı bilinmeyen yerel bir fotoğrafçı.

bir doktor ve insan hakları aktivistinin tutuklanması orta sınıf ağları arasında bir endişeye neden oldu. Fakat serbest bırakılması için yürütülen kampanya herhangi bir adil yargılama umudu olmadan, doğrudan kontragerilla şiddetinin hedefi olmaya devam eden yerli vatandaşlar tarafından neredeyse hiç ilgi görmedi.

Yerel mahkemeler sistematik olarak başarısız olmaya devam ederken, ve bu gerçek, Chhattisgarh'ın hapisanelerinde aşırı kalabalıklaşmaya ve sıradan köylülerin maruz kaldığı yüksek hapis oranlarına yol açarken, Hindistan Yüksek Mahkemesi Bastar'daki kitlesel şiddetin tanınmasında önemli bir yol oynadı. Fakat sonsuz erteleme ve gecikmeler ve devletin Mahkeme'nin emirlerini görmezden gelmesi, Mahkemenin mesajının sahada adalet dönüşmediği anlamına geldi. 2011 yılında Chhattisgarh eyaletine Salwa Judum gibi düzen sağlayıcı örgütlerin kapatılması, yerel halkın kontragerilla faaliyetlerine dahil edilmemesi, çatışmanın kurbanlarına tazminat verilmesi ve ihlalle suçlananların cezalandırılması için verilen kesin emirlere rağmen, eyalet yönetimi sanki Mahkeme kararı yokmuş gibi ihlallerine aynen devam etti.

BJP için devlet destekli yasadışı düzen sağlama ülke çapında siyasetin normal hali olduğu üzere, Modi rejiminin iktidara geldiği 2014 senesinden beri, Salwa Judum'un bazı öğeleri diriltildi. Fakat vatandaşlar, varolan demokrasinin bütün eksiklerine rağmen, demokratik projeye dair inançlarını koruyor ve bunun için mücadele etmeye devam ediyorlar. ■

Nandini Sundar'a ulaşmak için: <[nandinisundar@yahoo.com](mailto:nandinisundar@yahoo.com)>



# > Türk Usulü Totaliterlik: Kültürel bir Garabet mi yoksa bir Trend Belirleyici mi?

**Cihan Tugal**, Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley, ABD



2013'te Türk otoriteler ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK) arasında zorlukla sağlanan ateşkes, 2015 yazında Ankara tarafından ihlal edildi.

**T**ürkiye'nin keskin otoriter dönüşü pek çok gözlemciyi şaşırttı: çok uzak olmayan bir geçmişte ülke, çalkantı içindeki bölgenin liberalizm timsali olarak göze çarpıyor ve takdir ediliyordu. Analistler şimdi, bu dönüşümün nedenlerini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişiliğinde veya Türk kültürünün özel niteliklerinde arıyorlar.

Fakat liberal başarının analizi bizlere daha çok ipucu (ve demokratik Batı için önsezi) veriyor. "Liberal demokrasi" bir zaman insanlığın en büyük başarısı olarak gösteriliyordu. Fakat eğer "liberalizm" özel mülkiyetin ve özgürlüğün yüceltilmesi anlamına geliyorsa -ki bu bizim çağımızda (neo-) liberalleşmeyle (mülkün özelleştirilmesi, refah devletinin bireylerin kendilerine yetecek hale geleceği şekilde yeniden yapılandırılması ve finansallaşma) el ele gider-, Türkiye vakası, devletin baskıcı ve kapsayıcı gücü gibi etkenlere ve sivil ve siyasal kapasitesine de bağlı olarak, liberalleşme ve demokratikleşmenin yalnızca belirli bir süre birlikte ilerleyebileceğini gösteriyor.

Türkiye'nin yakın dönemdeki deneyimleri dünyanın geri kalanı için bazı uyarılar taşıyor. Bir zamanlar entelektüel-

ler, az gelişmiş ülkelerin kendi geleceklerini en dinamik kapitalist ulusların deneyimlerinde görebileceklerini düşünürlerdi. Fakat 1930'lardaki bozgundan sonra pek çoğu, tam tersinin de doğru olabileceğini ileri sürdü: Avrupalılar en nihayetinde yerlilerin sömürgecilik zamanında yaşadıklarını deneyimlediler. Kitlesele güçlenme ve özel mülkiyet/özgürlük tarihteki kritik bir eşikte (iki dünya savaşı arasındaki yıllarda) birbirlerine zarar verdiler. Bu iki engin amaç birbirlerini bir kez daha havaya uçurabilir miydi?

## > Sahte bir Liberal Cennet

Türkiye bir zamanlar Orta Doğu'daki en seküler ve demokratik ülkeydi. Yanıltıcı enderliği, "Kemalist" paketin muhafazakar partiler tarafından demokratikleştirilmesine dayanıyordu. 1950'den bu yana, birkaç merkez sağ parti zaman içinde Mustafa Kemal'in yirminci yüzyılın ilk yarısında inşa ettiği ulusalcı, korporatist ve seküler rejimi liberalleştirdi. 2000'lerde yeni bir siyasi örgüt, Adalet ve Kalkınma Partisi, ülkenin muhafazakar ve İslamcı geleneklerini birleştirerek merkez sağ gündemi daha da popüleştirdi. Bu

kayma, 1970’lerde tüm bölgede ya kayıtsızlığa ya da sert muhalefete neden olan neoliberal reformlara dair popüler ve entelektüel bir heyecan uyandırdı.

Fakat bu parlak başarı öyküsünün daha karanlık bir tarafı var. Halen Türkiye’nin 2000’lerdeki liberalleşmesini “model” olarak sunan ana akım anlatı, hükümetin anlatısına meydan okuyan grupların baskı altında tutuluyor olmasını görmezden geliyor: Aleviler, grevdeki işçiler, çevreciler, solcular, ve zaman zaman Kürtler. Hem Batı dünyası hem de Türk liberalleri, Adalet ve Kalkınma Partisinin sekter ve kültürel gündemini önemsiz gibi göstermeyi tercih ediyor, ve baskıyı, yüksek büyüme oranları ve bir zamanlar baskın olan Kemalist ordunun kenara çekilmesi gibi, partinin başarıları karşısında ödenen küçük bir bedel olarak görüyorlar. Bu başarıların neden olduğu (ya da en azından bu başarılarla eşlik eden ve onları güçlendiren) çevresel tahrip, işçi ölümleri, düşük ücretler, apolitikleşme, sendikasılaşma, artan Sunni sekterliği, ataerkil şiddet, ve kentsel yerinden edilme ise çok az dikkat çekti.

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ilk iki döneminde, siyasi ve ekonomik liberalleşme pek çok sıkıntı yarattı ve bu sıkıntılara karşı çıkılacak alanlar açtı. 2013 yazında, göz önünde olmadığı halde yavaş yavaş kabaran çevre ve kent hareketleri, yerel sınırlarını kırdı. Spontan kadın hareketleri, Alevi ve laiklik yanlısı mobilizasyon da onlara katılınca Türkiye tarihinin en büyük kentsel ayaklanması (Gezi İsyanı) patlak vermiş oldu. İsyanı milyonlarca vatandaş katıldığı halde, ortak bir siyasi platform oluşturamadılar. Emek liderleri ve Kürt liderler Gezi eylemlerine yalnızca kısıtlı bir destek verirken, temel solcu gruplar isyanı daha siyasi bir yöne çekmek için gönülsüzce çaba harcadı. Her üç kuvvet de, isteksizlik, kafa karışıklığı ve kabiliyetsizliklerinin birleşimi için sonraki senelerde ağır bedeller ödedi.

2013 yılında hükümetin giderek artan keskin İslami otoriter salvaları nedeniyle umutsuzluğa düşen pek çok liberal, isyanın tarafını tutarak başarısız bir biçimde onu daha liberal bir yöne itmeye çalıştı: Eylemlerin ilk hedefi Türkiye’nin en merkezi kent parkı olan Gezi’yi yıkımdan kurtarmaktı; isyan, gündemini bu hedefin ötesine genişletemedi.

### > Liberalizmin Totaliteryanizme Dönüşümü

İsyanın parçalanmış karakterine rağmen, hükümet, isyanı şiddetli bir biçimde bastırmaya çalışarak komplo teorisi anlatısını sürdürdü. Daha sonra iktidar partisi yalnızca daha otoriter değil, aynı zamanda daha da totaliter oldu ve tabanını muhalif seslere karşı mobilize etti.

Bu dönüşüm neden gerçekleşti? Liberalizm, korporatist eğilimlerin aksine, toplumsal gerilim noktaları azaltmaz, onları çoğaltır. Yapısal olarak daha güçlü politikalar, liberalizmi aksatmadan gerilimleri kısıtlar, sönümler ve bastırır. Bunun aksine, daha zayıf devletler, liberalizmin sınırları içindeki patlayıcı gerilimlerle başetmek konusunda yeterli donanıma sahip değildir. Özellikle rejimler güçlü bir muha-

lefetle karşılaşınca, varolan kurumlar ve baskı, protesto hareketlerini kontrol etmek konusunda yetersiz kalabilir. Bu bağlamda, seçkinler karşı-mobilizasyona sığınabilir, totaliteryanizmin zeminini hazırlayabilirler. Bu izlek yalnızca eylem çağrısı yapan seçkinler tarafından değil, aynı zamanda bu çağrıya yanıt vermeye hazır olan siyasi ve sivil grupların varlığıyla da şekillendirilir.

1960’lardan 1990’lara uzanan İslamcı mobilizasyonda bulunan kökleri sayesinde, Adalet ve Kalkınma partisinin elinde bu tür ağlar fazlasıyla mevcuttu. Türkiye’de rejim 2013 yılından sonra yoğunlaşan tehditler olarak algılandıklarına yanıt verirken, “yumuşak totaliteryanizm”den “sert totaliteryanizm”e geçiş yaptı. İlk önce Alevilere, grevdeki işçilere, çevrecilere ve sosyalistlere, daha sonra da liberalere karşı harekete geçti.

İşin garip yanı, 2013 sonrası en sert tasfiye, liberal İslami bir grup olan Gülen Cemaatini hedef aldı. Bu cemaat de yumuşak totaliteryanizmin önde gelen aktörlerinden biriydi; kurumlara tek tek sızmış ve onları Alevilerden, solculardan, eski rejim figürlerinden arındırmıştı. Grup bu tasfiyeleri, bugünkü çok ses getiren ihraçların tam aksine, sessiz bir şekilde idare etmişti. Gülen Cemaati ve eski İslamcı kardolar arasında gücün nasıl paylaşılacağına dair bir takım mücadeleler olmuşsa da, bu Erdoğan’ın İsrail’le ilişkilerinin gerilmesine kadar çığından çıkmamıştı. Amerikan lobi gruplarıyla ve diğer Batı güc merkezleriyle derin bağlara sahip bir din adamı olan Gülen, Erdoğan’ın İsrail karşıtı tonundan şüphelenmeye başlamıştı. Fakat oyunu değiştiren, Erdoğan’ın da desteklediği bir hayır kuruluşunun Gazze ablukasını kırma teşebbüsü oldu. Gülen Washionton Post’a, otoriteye başkaldırdığı için eylemin İslama uygun olmadığını beyan eden bir ropörtaj berdi. Bundan sonra “ilk” Adalet ve Kalkınma Partisi rejiminin bileşenleri yavaş yavaş bölünmeye başladı. Bu gelişme rejime pahalıya patladı, çünkü kurumların dolduracak yüksek nitelikte kadrolara sahip değildi. Bu, rejimin kitlesel mobilizasyon ve fanatizme olan bağlılığını ve isteğini arttırdı.

Totaliteryanizme doğru bu ulusal sürüklenmeye, daha bölgesel, fakat yine de bağlantılı bir dinamik eklenmişti: Arap isyanları Türkiye’nin o ana kadar etkin olmayan İslamcı çevrelerine yeni umutlar verdi. Sağdaki küçük liberal çevreler ve soldaki radikaller hariç, Türkiye İslamcılarını her zaman Osmanlı İmparatorluğu’nu yeniden canlandırmayı hayal etmişlerdi. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin liderleri hem siyasi pragmatizm hem de yeni ekonomik ve siyasi ganimetlerin beklentisiyle militant tonlarını yumuşatmışlardı. Fakat 2011 ve 2013 arasında partinin zor tuttuğu imparatorluk hedefleri yeniden kuvvetlendi, zamanla kontrolden çıktı.

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin liberal ve Batılı destekçileri, partinin imparatorluğa dair uzun süredir varolan meyillerinin, eski akademisyen, dışişleri bakanı ve dönemin başbakanı olan Ahmet Davutoğlu’nun iki doktorininin (“Komşularla Sıfır Sorun” ve “Stratejik Derinlik”) söz verdiği şekilde “yumuşak güç” yaklaşımıyla kurumsallaşacağını





Türkiye’de 16 Temmuz 2016 tarihinde başarısız olan darbe girişimi, Erdoğan’ın işine yarayarak otoriteryanizmin derinleşmesine neden oldu.

umdular. Önceleri, Arap isyanları Davutoğlu’nun çabalarını daha da sağlamlaştıracak gibi görünse de, Davutoğlu 2016 yılında tasfiye edildi. Neden? Erdoğan’ın kişiliği nedeniyle mi? Hayır, pek de değil. Eğer rejim umduğu gibi Arap Baharı’ndan menfaat sağlayabilseydi, yumuşak güç yaklaşımını bir kenara atmak ihtiyacı hissetmezdi. Diğer pek çok genişleyen kapitalist güç gibi, Türkiye’deki iş dünyası-hükümet bağı, dış pazarlardaki payını arttırmak istiyordu. Fakat işçi eylemleri, siyasi parçalanma, iç savaşlar ve askeri müdahaleler nedeniyle Mısır, Lübya ve Suriya –Türk kapitalistleri için en muhtemelen Arap ihracat bölgeleri- artık iş yapmak için uygun görünmüyordu. Bu jeopolitik-sosyoekonomik darboğazlar, daralan dünya pazarlarıyla birlikte, işin genişlemesini kısıtlıyordu. Rejimin artık tabanına bölüştüreceği daha az nakiti vardı. Bu da Türkiye’nin daha önceleri genişleyen İslami iş çevresi ve kentli yoksullardan rıza alan refah programları için sorunlar yaratıyordu. Ekonomik kazanımlara daha az başvuran rejim, İslami kimliğini keskinleştirdi.

Suriye’de Türkiye’nin Esat’ın yumuşak bir biçimde iktidardan indirmek ve yatırıma daha uygun İslami bir hükümete alan açmak için sarfettiği ilk çabalar, ne pahasına olursa olsun Sunni bir devlet yaratmaya dair sekte çabalar tarafından geride bırakıldı. Türkiye’nin yanlış hesaplamaları İŞİD’in ortaya çıkmasına katkıda bulundu. İŞİD ilk başta Kürtlere karşı iyi bir denge gibi görülse de sonradan istikrar, turizme ve hatta Türkiye’nin batısında ve doğusundaki yatırım beklentilerine zarar verdi. Dahası, Esat karşıtı cihatçılar ve Orta Doğu’daki tek İslami demokrasi arasındaki işbirliği olduğu algısı, İslam’ın demokrasiyle uyumsuzluğuna dair Batı anlatılarını şiddetlendirdi.

Bu dönüşlerin sonuçlarının küresel etkileri vardır. Türkiye’nin maceraperestliği Suriye’yi tahrip etmiş, Avrupa’ya doğru tarihi bir göç dalgasına, ve dolayısıyla da dünya savaşından beri kıtadaki en güçlü sağcı mobilizasyon dalgasına neden olmuştur. Kısmen militan İslamcılığa dair korkuların uzantısı olarak, Avrupa’da sağın yükselişi Türkiye’ye çok açık bir işaret gönderdi: Avrupa Birliği’ne tam üyelik artık bir ihtimal değil. Bu, 2006 yılından sonra zaten netlik kazanmıştı, fakat bunun farkındalığı, katılıma dair umudun kaybedilmesinin liberalleşmeye zarar veren diğer dinamiklerle etkileşime girdiği 2010’lara kadar ktidar

partisinin gündemini şekillendirmemişti. Araplar özgürlük nidalarıyla isyan ederken (Türk elitlerinin yatırım imparatorluk hedefleri için manipüle edebileceklerini umdukları bir arzu), Türk İslamcılar Avrupa’ya kur yapmaya dair uzun zamandır süregelen ilgilerini kaybettiler.

### > Türkiye’nin Rotası Başka bir Yerde Nasıl Tekrar Edilebilir?

Bu dinamiklerin bazıları Türkiye’ye özel olsa da, dünyanın dört bir yanında liberalizmin altını oyan yapılar, Türkiye’ye benzer daha çok vaka yaratabilir – özellikle, bu dinamiklerin bölgeler ve uluslar arasında (ve içinde) etkileşimler, ve ulusal ve küresel süreçler arasında ekileşimler içermesi nedeniyle. En önemlisi, İslami çevrelerde dünya çapındaki keskin sağcı dönüş, Batının her yerinde şok dalgası yaratarak, yalnızca hükümetlerin güvenlikleşmesini değil, aynı zamanda sağcı mobilizasyonu da kışkırttı. Dahası, bu süreçsel kısır döngünün daha küresel-yapısal temelleri de vardır.

Modern tarihin iki büyük liberalizasyon döngüsü de küresel seviyede faaliyete geçmişti. Her iki dönemde de, çözülme yerel olduğu kadar küreseldi/halen de öyle. 1920’lerden sonra ortaya çıkan klasik liberalizm ABD ve Batı Avrupa’da gömülü liberalizme, ve Doğuda aşırı baskıcı devletlere ya da kitlelere dayalı totalitaryanizme neden oldu. Dünyanın dört bir yanındaki zayıf toplumsal kapasiteler ve artan güvenlikleştirme nedeniyle, gömülü liberalizmin varlığı bugünkü aslında olduğundan daha büyük görünen çöküşten sonra giderek daha az bir ihtimal gibi görünüyor.

Entelektüeller, siyasetçiler, ve eylemciler güçlü küresel bir alternatif inşa etmek konusunda başarılı olmadığı sürece, kitlesel mobilizasyon önümüzdeki yıllarda, Batıda bile, daha kalıcı olacak totaliter devletler yaratabilir. Türkiye’nin deneyimleri hepimiz için bir uyarı niteliği taşıyor: başarısız olmuş devrimler genelde korkunç rejimlere yol açar. Özellikle günümüzde, eğer Gezi, Occupy ve Indignados’ın yeni yersiyonlarından sonra sağlam gündemler ve siyasi örgütler kristalize olmazsa, hepimizin ödeyeceği bedel çok yüksek olabilir. ■

Cihan Tuğal’a ulaşmak için: <[ctugal@berkeley.edu](mailto:ctugal@berkeley.edu)>

# > Brezilya'da Lulizm'in Sonu ve Saray Darbesi

**Ruy Braga**, São Paulo Üniversitesi, Brezilya ve ISA Emek Hareketleri (RC44) Araştırma Komitesi Üyesi



Alt meclis Başkan Rousseff'i suçlamak için oylama yaptığı zaman, Brezilya'daki parlamenter darbe.

**B**rezilya'nın güncel siyasi ve ekonomik krizlerine dair analizler genel olarak İşçi Partisi'nden Başkan Dilma Rousseff'e, kendisinden önceki lider Luíz Inácio Lula da Silva'dan miras kalan, hükümetin ekonomi politikalarındaki "hataları" vurgular. Bazı federal politika kararlarının Brezilya'nın bölüşüm çatışmalarının dinamiklerine müdahale ettiği doğru olsa da, siyasi düzenlemelere bu kadar odaklanmak, varolan krizin karmaşıklığını aydınlatmak için yetersiz kalmaktadır. Bu açıklamalar Lula döneminde (2002-2010) gerçekleşmiş olan sınıf yapısındaki değişimlere dikkat çekmemekte, ve uluslararası ekonomik krizin etkisini görmezden gelmektedir. Aslında, bu tür analizler siyasi düzenlemeler ve ekonomik birikim arasındaki ilişkinin sınıf çatışmasını nasıl pasifize edemeyip radikalleştirdiğini açıklamak konusunda başarısız olmuştur.

## > Grev Döngüleri

Çalışma dünyasında, madun ve hakim sınıflar arasındaki herhangi bir ateşkesin sonra erışı, genelde kendisini bir grev dalgasıyla gösterir. Sendikalar ararası İstatistik ve Sosyo-ekonomik Çalışmalar (SAG-DIEESE)'nin Grev Takip Sistemi'nden alınan en son verilere göre, Brezilyalı işçiler 2013 yılında tarihte daha önce görülmemiş bir grev dalgasına imza attılar. Bu yılda toplamda 2,050 grev gerçekleşti. Bu, bir önceki yıla göre %134 artış ve tarihi bir rekor anlamına geliyordu. Dolayısıyla, ülke geçtiğimiz yirmi sene de sert bir düşüşe geçen grev eylemlerini tersine çevirmiş, ve sendika hareketi siyasal ivmesinin en azından bir kısmını geri kazanmış oldu. Bazı başkentlerde, banka işçilerinin grevleri bir rutin haline dönüştü. Öğretmenler, memurlar, çelik işçileri, inşaat işçileri, otobüs ve tren şoförleri ve kondük-

törler, 2013 ve 2015 yılları arasında sendika hareketliliklerini arttırdılar. Paralel bir biçimde, özel sektör çalışanlarının grevleri de 2012 yılından beri dikkat çekici bir artış gösterdi.

2013 yılında, özel sektör grevleri toplan grevlerin %54'ünü temsil ediyordu. Burada hizmet sektöründeki vasıfsız ya da yarı vasıflı işçiler tarafından gerçekleştirilen bir iş eylemi patlamasını özellikle belirtmek gerekmektedir. Bu işçilerin çoğu, güvencesiz kontratlarla, çok düşük maaşlarla taşeron olarak çalışmaktadır, ve geleneksel emek haklarından yoksundurlar. Banka çalışanları tarafından gerçekleştirilen sekiz ulusal grevin yanı sıra, turizm, temizlik, kamu sağlığı, güvenlik, eğitim, iletişim ve ulaşım sektöründeki işçiler de çok aktifti.

Genel olarak, sendika eylemliliği geleneksel olarak emek militanlığının merkezinde olarak görülen çalışan kategorilerinin dışına taşı. Kamu sektöründe bile grev eylemliliği, kamuda daha güvencesiz olarak çalışma eğilimindeki belediye işçileri arasında arttı. Hem özel hem de kamusal alanlarda, grev eylemliliği, kentsel precariyanın artan hareketliliğini de içerecek şekilde, sendika hareketinin "merkezinden çevresine" taşındı.

Bu grev döngüsünün büyüklüğü göz önünde bulundurulunca, belki de şu güncel siyasi kriz üzerine en küçümseyen açıklamadır: yönetici sınıfların, basitçe, altındakileri kontrol edemediği ispatlanmış bir sendika bürokrasisine ihtiyaçları yoktur. Bu perspektiften bakınca, tek güvenilir yönetici sınıf projesi, işçilerin haklarına saldırıp toplumsal mülksüzleşmeyi derinleştirerek, kapitalist birikimin onarılması olarak görülecektir.

Günümüzdeki grev döngüsü ve Brezilya'nın alt sınıflarının güvencesiz hayatlarında karşı karşıya oldukları değişiklikler, Lulista projesine içsel olarak sınırları ve belirsizlikleri açığa çıkarmaktadır. Bu projenin çelişkilerini anlamak, İşçi Partisi'nin geçtiğimiz on üç yıldaki istikrarsız hegemonyasının sınırlarını analiz etmeyi gerektirir.

### > Güvencesiz Hegemonya

Sınıf çatışmasının bir düzenleme biçimi olarak anlaşılan, bir hegemonik toplumsal ilişki olarak Lulizm, birbirinden farklı olduğu halde birbirini tamamlayan iki rıza biçiminin eklenmesi üzerine kuruluydu. Bunlar ülkede on yıl süreyle görece bir toplumsal barış oluşturdu. Brezilya'nın alt sınıfları, ekonomik genişleme süreci boyunca, sendika bürokrasisinin liderlik ettiği ve işçilere mütevazı fakat etkili imtiyazlar veren hükümet projesine pasif rıza gösterdi.

*Proleteryanın yarı kırsal ve alt tabakası Bolsa Família Program'dan (Aile Fonu) faydalanarak aşırı yoksulluktan resmi yoksulluk çizgisine çıktı. Kentsel güvencesiz kesimler de enflasyon oranının üstündeki maaş artışları ve emek piyasasının formelleşmesi ve istihdam yaratılması sayesinde baştan çıkarılmıştı. Sendikalara üye işçiler gelişen emek piyasasından faydalandırlar, toplu pazarlıklar sayesinde yeni maaşlar ve yan yardımlara erişmişlerdi.*

En azından 2014 başkanlık seçimlerine kadar, İşçi partisi bölüşüm politikalarını, kayıtlı iş yaratımını ve krediye popüler erişimi birleştirerek, milli gelir dağılımında az da olsa bir dekonstrüksiyon sağladı. Toplumsal eşitsizliklerle ünlü bir ülkede, bu küçük adım bile Brezilya'nın alt sınıflarının Lulista düzenleme siyasetine dair rızalarını güvenceye almak için yeterliydi.

Aynı zamanda, İşçi Partisi hükümeti sendika bürokratlarının, toplumsal hareket liderlerinin ve entelektüel orta sınıfın çıkarlarını birleştirmeyi başararak, devlet aygıtı etrafında örgütlenmiş Lulizm'e dair aktif rıza için bir temel yaratmış oldu. Binlerce sendika

üyeleri, parlamentonun danışmanlık faaliyetleri, bakanlıklar ve kamu şirketleri içinde pozisyonlara dahil edildi; bazı sendika bürokratları, devlet tarafından yatırım fonu olarak yönetilen büyük emeklilik fonlarının yönetim kurullarında stratejik pozisyonlara sahip oldu. İşçi Partisi üyeleri ve destekçileri ayrıca üç ulusal bankada idari pozisyonlara aday gösterildi: Ulusal Kalkınma Bankası (BNDES), Brezilya Bankası ve *Caixa Econômica Federal*.

Dolayısıyla Lulista sendikacılığı yalnızca brujuva devletin aktif idarecisi haline gelmedi, aynı zamanda ülkedeki sermaye yatırımlarının yönetiminde de temel bir aktör oldu. Bu siyasi-yönetim gücü sermayenin özel mülkiyetini içermediği için, sendika bürokrasisinin ayrıcalıklı toplumsal pozisyonu, siyasi aygıtın kontrolüne dayanıyordu. Bu kontrolü yeniden üretmek için de, hem tarihsel müteffiklerinin – bürokrasinin orta seviyeleri ve küçük entelektüel burjuvazi- hem de tarihsel düşmanlarının –saldırgan bürokratik katmanlar ve korporatist çıkarları olan bağnaz gruplar- çıkarları devlet aygıtı içinde barındırılmalı.

Her ne kadar bu strateji İşçi Partisi hükümetinin Brezilya'nın seçim oyunlarının anti-demokratik kurallarını kabul etmesi ile karmaşıklaşmış hale gelse de –ki bu birinci Lula hükümetinin doğrudan parlamento desteği satın alma çabalarını da içeriyor-, 2014 itibarıyla, Lulista hegemonyası hem kitlelerin *pasif rızasını*, hem de sendikaların ve toplumsal hareket liderlerinin aktif rızasını yeniden üretmek konusunda kayda değer bir başarı kaydetmişti.

### > Lulizm'in Çelişkileri

Bununla beraber, 2003 ve 2014 arasındaki ekonomik genişleme sırasında toplumsal çelişkiler zaten açığa çıkmış ve şu an yaşanmakta olan krizi önceden haber vermişti. Kayıtlı ücretli işteki muazzam artışa rağmen, İşçi Partisi iktidarının ilk on yılında yaratılan işlerin %94'ü yalnızca 1.5 asgari ücret (aşağı yukarı ayda 250\$) ya da daha az ödüyordu. 2014'e gelindiğinde, ekonomi yavaşlarken, yeni işlerin

%97.5'i bu kategorideydi ve çoğunlukta kadınlar, gençler ve siyahlar çalışıyordu – yani, geleneksel olarak daha az kazanan ve ayrımcılığa uğrayan işçiler.

Aynı zamanda, yıllar geçtikçe, iş kazaları ve ölümlerinin ve personel devir hızının oranı artıyordu. Her iki örüntü de açık olarak işin niteliğinin kötüleştiğine işaret ediyor. 2014 yılında iktidara gelen Dilma Rousseff'in ikinci hükümeti sırasında derinleşen ekonomik kriz ve kemer sıkma politikalarına doğru kayma, bu regresif eğilimleri güçlendirerek sendika işçilerini greve gitmesine yol açtı.

Her ne kadar bocalamaya başlasa da, güvencesiz proleteriyadan gelen destek Dilma Rousseff'in 2014 yılındaki başkanlık seçiminin ikinci turunda zaferini garantiledi; fakat bu destek İşçi Partisinin (her ne kadar düşük nitelikli ve düşük ücretli olsa da) kayıtlı istihdamı sürdürceğini varsayıyordu. Federal harcama kesintilerinin neden olduğu konjonktürel çelişkiler hem kentsel prekarya hem de örgütlü işçi sınıfı içinde işsizliğin artmasına neden oldu: son araştırmalara göre Brezilya'nın işsizlik oranı son 12 ayda %7.9'dan %10.2'ye çıktı.

Diğer yandan, geleneksel orta sınıf giderek daha çok sağcı ekonomik gündem ve siyasete evrildi. Bunların içinde İşçi Partisinin ve ana sendika federasyonu CUT'ın destekçileri de vardı, en azından 2005 yılında yaşanan "Mensalão" isimli rüşvet karşılığı oy skandalına kadar. Bunun neden olduğunu hayal etmek zor değil. Ev işçilerinin istihdamının kayıt altına alınması konusunda sağlanan ilerleme, hizmetçiler için daha yüksek maaşlar sağlarken, ısınan emek piyasası genel olarak hizmetlerin maliyetini arttırdı. Bunun orta sınıfların yaşam biçimleri üzerine etkisi hemen görülmeye başlandı. Brezilya'nın fakir hanelerinin daha yüksek ücretler almasına bağlı olarak artan kitlesel tüketim, alışveriş merkezleri ve havaalanları gibi daha önce geleneksel orta sınıflara ayrılmış olan mekanları işçilerin "işgal etmeleri" anlamına geldi.



Son olarak, düşük nitelikli özel üniversitelerde işçi çocukları için artan açık kontenjanlar, daha önce yalnızca orta sınıfların çocukların erişiminde olan işler için rekabeti arttırdı. Devletin petrol şirketi Petrobras'ta rüşvet ve para aklama ile bağlantılı olarak yaşanan "Petrolão" skandalı ortaya çıkınca, orta sınıfın memnuniyetsizliği, tepkisel bir siyasi gündemle büyük bir protesto dalgasına dönüştü.

Dolayısıyla Rousseff hükümetinin Kongre'deki desteğini kaybetmesi, kökleri derin bir ekonomik durgunluğa batmış bir ülkedeki toplumsal yapıda yatan organik bir krizin yalnızca görülebilen yüzüydü. Brezilya'nın güvencesiz işlerin yaratılmasına ve gelir dağılımının dekonsantrasyonuna dayanan kalkınma modeli artık, alt sınıfların rızasını çekmek bir yana, şirket karlarını bile garantileyemez hale geldi.

### > Saray Darbesi

Kötüleşen uluslararası krizle karşı karşıya olan, başta özel bankalar olmak üzere Brezilya iş dünyasının temsilcileri, federal hükümetin kemer sıkma politikalarını derinleştirmelerini talep etmeye başladı. Daha büyük şirketler için, durgunluk uyumunu derinleştiren, işsizliği arttıran ve grev döngülerini durduran politikalar, sosyal güvenlik ve emek haklarında kesintilere gitmek gibi bir dizi popüler olmayacak reformları yürürlüğe geçirmeye dair gerekli bir adım gibi görülmektedir.

Bu proje, şu an iktidarda olan İşçi Partisi hükümetinin çekilmesiyle beslenmiştir. Dilma'nın ikinci döneminin başında uygulanan mali uyumluluk, onun iş, sosyal programlar ve emek haklarını sağlamaya dair sözleriyle baştan çıkarılmış olan 53 milyon seçmenin beklentilerini suistimal etmiştir. Bunun sonunda ikinci Rousseff hükümetine dair hoşnutsuzluk, orta sınıf-



Önceki Başkan Lula ve suçlanan Başkan Rousseff, Brezilya'yı on üç yıldır yöneten İşçi Partisi liderleri.

ların, toplumsal sınıfların arasındaki eşitsizliğin azaltılmasına dair yaşadığı memnuniyetsizlik ile daha da arttı. Federal Polis'in Lava Jato Operasyonu ile özel olarak Petrobras'taki yolsuzlukların içinde olan İşçi Partisi politikacılarına odaklanma kararıyla beraber, Brezilyalılar hükümetin düşürülmesi talebiyle sokaklara döküldü.

Bu mobilizasyon 2014'te yenilen siyasi partilerin kamu görevlilerinin yargılanması sürecini başlatmalarına neden oldu. Brezilya Sosyal Demokrasi Partisi (PSDB) ve Brezilya Demokratik Hareket Partisi (PMDB) arasında müzakereler yoğunlaşarak sonunda PMDB'nin "Geleceğe bir Köprü" başlıklı siyasi manifestosunda ulaşıldı. Bu manifesto özünde eğitim, sağlık ve sosyal programların harcamaları pahasına kamu borçlarının bankalara ödenmesini sağlamaya dair verilmiş bir sözdü.

En önemlisi, muhafazakar siyasi güçler, Brezilya hükümetini düşürmeyi amaçladılar. Fakat bunu yalnızca Rousseff'in halka verdikleri için değil, girişimcilere vermeyi başaramadıkları

için, yani Anayasa değişikliği gerektiren daha radikal bir mali uyum ve sosyal güvenlik reformunu gerçekleştirmedikleri ve temel emek koruma önlemlerini geri çekmediği için yapmayı amaçladılar. Fakat diğer yandan, çoğu İşçi Partisi tarafından kontrol edilen sendikalar hala tarihi grev döngüsü içindeler.

Dolayısıyla Brezilya şu an bir açmazın içindedir: hükmü olmayan bir hükümet tarafından yürürlüğe sokulan regresif önemler Kongre tarafından onaylanırken bile, darbe, daha da güçlenme sözü vermiş güçlü popüler bir direnişle karşılaştı. Daha önce eşi benzeri görülmemiş toplumsal mücadeleler süreci kaçınılmaz gibi görünüyor. ■

Ruy Braga'ya ulaşmak için:  
<[ruy.braga@uol.com.br](mailto:ruy.braga@uol.com.br)>

<sup>1</sup> Son on yılda Brezilya'nın alt sınıfları arasındaki üç grubun eylemleri için bkz: André Singer, *Os sentidos do lulismo: reforma gradual e pacto conservador* (São Paulo, Companhia das Letras, 2012); Ruy Braga, *A política do precariado: do populismo à hegemonia lulista* (São Paulo: Boitempo, 2012); ve Roberto Vêras de Oliveira, Maria Aparecida Bridi and Marcos Ferraz, *O sindicalismo na Era Lula: paradoxos, perspectivas e olhares* (Belo Horizonte, Fino Traço, 2014).

# > Arjantin'de Emek Siyaseti ve Neoliberalizmin dönüşü

**Rodolfo Elbert**, Conicet ve Buenos Aires Üniversitesi, Arjantin ve ISA Emek Hareketleri Araştırma Komitesi üyesi (RC44)



İşçiler Kuzey Buenos Aires'te sanayi işletmelerindeki işten çıkarmaları protesto ediyorlar. Fotoğraf: Sebastián Lineros.

**A** rjantinliler, 22 Kasım 2015 günü Mauricio Macri'yi yüzde üçten az bir farkla 2015-2019 döneminin başkanı olarak seçtiler. Macri'nin *Peronista* aday Daniel Scioli'yi alt etmesi, 2003-2015 arasında yaşanan uzun *Kirchnerista* döneminin sonunu getirdi: ekonomide devlet müdahalesi giderek arttığı ve servetin yeniden dağılımının kısıtlı olduğu bir dönemden sonra, artık Arjantin'in liderliğini yolsuzluk karşıtı söyleme sahip merkez-sağ bir aday yapıyor.

Bu zafere dair açıklamalar, kentli orta sınıfın popülist karşıtı mobilizasyonuna ve Arjantin'in durgun ekonomisine odaklandı; fakat yenilginin tüm açıklamaları aynı zamanda sanayi işçilerinin değişen siyasetine dair bir tartışma da içermeli. *Kirchnerista* rejiminin krizinin kökenleri, ilerici servet dağılımının ve işçi sınıfı sürekli parçalanmasının çelişkili birleşiminde bulunabilir. Kirchnerlerle ittifakı sayesinde Arjantin'in süregelen sendika bürokrasisi, parçalanmış bir sanayi vatandaşlığı inşa edilmesine yardımcı olurken, sol kanattaki toplumsal hareket sendikaları süregelen eşitsizliklere direnmek için harekete geçti. Durgun ekonomi hükümetin kısıtlı yeniden dağılım programlarının zeminini sarstığında, Ruy Braga'nın "güvencesiz hegemonya" kavramının özelliklerini taşıyan toplumsal parçalanma, seçim yenilgisine katkıda bulundu. Yaklaşmakta olan neoliberal saldırıya karşı direniş, Kirchnerista hükümeti sırasında eko-

nomik güvencesizlikle mücadele eden toplumsal hareket sendikalarını da içermeli.

2000'lerin sonunda, dünyanın pek çok yeri 2008 mali krizinden çıkmaya başladığı esnada, Arjantin farklı tür bir yeniden doğuş deneyimledi: yeni bir "*sindicalismo de base*" (demokratik toplumsal hareket sendikacılığı) hareketi, ülkenin gururlu sendika hareketinin sonunu getirmiş gibi görülen 2001-2002 krizinden on yıl sonra, emeğin yeniden dirilişinin habercisi oldu. Örneğin, Los Tilos olarak bilinen, Kuzey Büyük Buenos Aires'teki fakir bir semtte, komşular daha iyi altyapı ve konut talep etmek ve şirketlerin yakınlardaki bir nheri kirlenmesini önlemek için bir toprak işgali organize ettiler. Semt sanayi bölgesine yakın olmasına rağmen, sakinlerinin çoğu işsizdi ya da "kayıtdışı ekonomide" çalışıyordu.

Şaşırtıcı bir biçimde, Los Tilos'un 2010 eylemleri, çoğu yakınlardaki sanayi işletmelerinde çalışan kayıtlı sektör işçilerini temsil eden sendikalardan güçlü bir destek aldı. Emeğin yeniden dirilişinin bir parçası olarak, Kuzey Büyük Buenos Aires'teki pek çok sanayi işletmesindeki eylemler, demokratik toplumsal hareket sendikaları tarafından yönetiliyordu. Fakat o zaman bile, pek çok ulusal sendikanın liderliğinde hala, 2003'te iktidara gelen *Kirchnerista* hükümetinin müttefiki olan geleneksel bürokratik liderler vardı.

Genel olarak, bu bürokratik sendikalar dışlayıcı bir strateji sürdürdüler, kentli yoksulların yaşam mücadeleleriyle nadiren dayanışma gösterdiler ve merkez işçiler daha yüksek ücretler aldığı sürece, sıklıkla işverenlerin kırılgan işçileri güvencesiz koşullarla işe almalarına izin verdiler.

Fakat 2000'lerin sonunda ortaya çıkan taban emek hareketi daha farklıydı: sol tandanslı sendikalar, güvencesiz sözleşmeleri ortadan kaldırmak ve tüm işçileri eşit haklarla kapsamak için, işyerindeki güvencesiz ve güvencesi olan işçilerin mücadelelerini birleştirmeyi amaçladılar.

Emeğin bu yeni ve şaşırtıcı yükselişinin arkasında ne yatıyordu? Çelişkili olarak, Arjantin'in neoliberal-sonrası siyasal iktisadı, bürokratik sendikalar sayesinde devamlılığı sağlanan, alışılmadık biçimde parçalanmış bir sanayi vatandaşlığı üretmişti. 2001-2002'deki feci ekonomik ve toplumsal krizden sonra, önemli ihraç ürünlerinin fiyatlarının artmaya başlamasıyla birlikte Arjantin'in ekonomisi büyümeye başladı. Hızlı gelişme bağlamında, *Peronista* hükümeti tarımsal ihracat vergilerini arttırabilmiş, iç pazarı genişleterek iş yaratımını canlandırmış, ve yerleşik sendikalar için toplu iş sözleşmelerini destekleyebilmiştir.

İşsizlikteki sert düşüş ve artan reel ücretler, kamu hizmeti kurumlarına verilen artan subvansiyonlar ve en yoksul vatandaşları hedefleyen yeni sosyal politikalarla birlikte, popüler sınıflar arasında tüketimin genişlemesine yol açtı. Meslek yapısı bağlamında, bu ekonomik büyüme, toplam işgücü içinde ücretli sanayi işçilerinin göreceli ağırlığını arttırdı.

Buna rağmen, bu yeniden dağıtım politikasının da sınırları vardı. Ekonomi genişledikçe sermaye giderek daha çok yoğunlaşıyordu, büyük ulusal ve uluslararası şirketler ise kar oranlarını arttırıyordu. Diğer yandan, işçiler, yüksek oranda kayıtdışı emek ve iş güvencesizliği ile karşı karşıyaydılar. Latin Amerika ve Karayipler Sosyo-Ekonomik Veritabanına göre (<http://sedlac.econo.unlp.edu.ar>), 2010 itibarıyla Arjantin'in aktif işgünün yüzde 45.5'i kayıtdışı olarak istihdam ediliyordu. Bu, on yıl önceki ekonomik krizin en ağır olduğu döneme göre bir iyileşme anlamına geliyordu, ama aynı zamanda da düşük gelirli haneler için önemli bir iş ve gelir güvencesizliği kaynağı idi.

2010 yılında Cristina Kirchner'in hükümeti Arjantin'in neoliberal çöküşünden çıkmanın yolunu hala, kısıtlı servet dağılımı ve ısrarlı işçi sınıfı parçalanmasının bileşimi ile arıyordu. Fakat birkaç yıl içinde Arjantin ekonomisi küresel mali krizin tam etkisini deneyimlemeye başladı. Küresel emtia fiyatları düştü, ve hükümet kısıtlı yeniden dağıtım programlarını sürdürme konusunda zorlanmaya başladı. 2011 yılında Peronista siyasal seçkinler, CGT (Genel Emek Konfederasyonu) ulusal sekreteryaşının siyasal amaçlarını

hoşgörmeyi reddederek, bürokratik sendikaların bir bölümü ile siyasi ittifaklarını bozdular. On yıl önceki krizden çıkan ekonomik ve siyasi koalisyon, etkinliğini yitirmeye başlamıştı.

2014 yılına gelindiğinde, Arjantin pesosunun devalüasyonu ve enflasyon baskıları, tartışmasız bir biçimde yoksulluğun artışına ve reel ücretlerin düşüşüne neden oldu. Hükümetin güvencesiz hegemonyasının aşınmasıyla birlikte, *Peronista* aday Daniel Scioli 2015 başkanlık seçimlerini sağcı aday Mauricio Macri'ye kaybetti.

Macri'nin görevdeki ilk altı ayındaki yaklaşımına dair en iyi açıklama, Arjantin'in neoliberal teşebbüsünün dönüşüdür. Hükümet, devlet kurumlarındaki toplu işten çıkarmalar ve daha önce elektrik ve su hizmetleri için geçerli olanların da aralarında bulunduğu önemli kamu hizmeti yardımlarında kesintiler gibi, bir takım piyasa yanlısı reformları yürürlüğe koydu. Pesonun devalüasyonu, ücretlerin çoğunun sıradan tüketim mallarının enflasyonuna yetişemediği anlamına geliyordu, bu da (2014 yılında olduğu gibi) yoksullukta feci bir artışa neden oldu. Yeni, saldırgan emek karşıtı önemlerin geçirmenin yanı sıra hükümet, tarım ve maden ihracatlarının üzerindeki vergileri indirdi. İşte çıkarmalara karşı 29 Nisan günü ulusal bir eylem gerçekleştirildi, fakat o zamandan beri ülke çapında başka herhangi bir eylem olmadı.

Fakat hükümetin açık emek karşıtı yönelimine rağmen, ulusal emek liderleri, işçilerin hakların savunmaktan ziyade, sendikalarının kurumsal gücünü korumak ve kendilerine karşı açılacak yolsuzluk davalarından kurtulmak konusunda daha endişeli görünüyor.

*Kirshnerista* döneminde kayıtdışılık ve güvencesizliğe karşı çıkan, halen gelişme aşamasında olan toplumsal hareket sendikaları hareketine ne olacak? Yakın bir gelecekte, işçi sınıfının daha büyük bir bölümünün kayıtdışı ve güvencesiz işçilerle dayanışma stratejisini desteklemeleri mümkün mü? Henüz buna bir cevap vermek için çok erken, fakat geçmişe göz atmak yardımcı olabilir. 2000'lerin sonunda, işin değersizleştiği ve bürokratik sendikaların olduğu en elverişsiz ortamda bile, Arjantin'in bazı toplumsal hareket sendikaları işçi sınıfının farklı bölümleriyle başarılı ittifaklar kurmayı başardı. Bu sendikalar dayanışmayı ulusal seviyeye çekmeye çalıştıklarında daha büyük zorluklarla karşılaşmış olsalar da, emek hareketinin neoliberal dönüşe karşı koyabilme becerisinin bu tür bir stratejiye bağlı olduğu açıktır. Bunun alternatifi, yeni bir tur piyasa yanlısı reforma uyacak emek liderleri olacakmış gibi görünüyor. Bu uyum yalnızca Arjantin'deki işçilerin daha da yoksullaşması pahasına gerçekleşecektir. ■

Rodolfo Elbert'e ulaşmak için: [elbert.rodolfo@gmail.com](mailto:elbert.rodolfo@gmail.com)



# > Amerikan Sağının Derin Hikayesi

**Arlie Russell Hochschild**, Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley, ABD



| Donald Trump kampanya gezisinde.

**A**vrupa, Hindistan, Çin ve Rusya'nın çoğu yerinde olduğu gibi, Amerika'da da sağ siyaset çıkışta. Bazı yönlerden, Amerika'nın sola meyilli kültürel kayışı – ilk siyahi başkan, bir potansiyel kadın başkan, eşcinsel evliliği- bu yükselişin üstünü örtebilir. Ama bu gerçeği değiştirmez. Son bir kaç on yıl içinde, muhafazakar seslerin volümü yükseldi; en popüler televizyon kanalı ve en popüler günlük radyo şovu güçlü bir biçimde sağa eğiliyor. Washington D.C.'de kongrenin her iki meclisi de Cumhuriyetçilerin elinde. Aynı zamanda daha fazla sayıda eyalet yasama meclisi ve eyalet valiliği Cumhuriyetçilerin kontrolünde. Ülkenin 50 eyaletinden 23'ünde Cumhuriyetçiler hem hem eyalet yasama meclisini hem de valiliği kontrol ediyor; buna karşılık Demokratların her ikisine de sahip olduğu eyalet sayısı yedi. Amerikalıların

yaklaşık yüzde yirmisi artık -45 milyon kişi- hırsıyla vergi karşıtı olan Çay Partisi hareketini destekliyor. Son aylarda ise popülist Cumhuriyetçi başkan adayı Donald Trump, tarihte Cumhuriyetçi ön seçimlerde en çok oy almış kişi oldu.

Amerikan sağını diğer coğrafyadaki benzerlerinden ayıran şey, federal hükümete duyulan nefrettir. Sağ, işsizlik sigortası, Medicaid, üniversite harcı yardımları, okul öğünleri gibi bir çok hükümet yardımında kesintilere gidilmesi için çağrıda bulunuyor. Önde gelen Cumhuriyetçi liderler, federal hükümete ait Eğitim, Enerji, Ticaret ve İçişleri gibi bazı bakanlıklarının toptan ortadan kaldırılması için de çağrıda bulundu. 2015 yılında, Meclis'teki 58 Cumhuriyetçi, İç Gelir İdaresi'nin feshedilmesi için oy verdi. Bazıları tüm devlet okullarının ortadan kaldırılmasını bile istedi.

Bu liderlerin destekçisi olan taban, hükümete karşı öfke ve hayalkırıklığı ile dolu. Beni Amerikan sağının kalbinin bir parçası olan Louisiana'da beş yıllık bir etnografik çalışma yapmaya iten büyük soru, "neden?"di. Kitabım *Strangers in Their Own Land: Anger and Mourning on the American Right* [Kendi Toprağında Yabancı: Amerikan Sağında Öfke ve Yas] için görüşmelere başladığımda, bulmaca daha da karmaşıklaştı. Ülkenin en yoksul ikinci eyaleti Louisiana oransal olarak ülkedeki neredeyse tüm eyaletlerden daha kötü okullara ve daha hasta ve obez vatandaşlara sahipti. Dolayısıyla federal yardıma ihtiyacı vardı, ve bunu da alıyordu. Eyalet bütçesinin yüzde 44'ü federal hükümetten geliyordu. Peki öyleyse neden bu kadar çok Çay Partisi destekçisi öfkeliydi? Ve öfke –ya da herhangi bir duygu- siyasetin temelini nasıl oluşturur?

Pek çok analist bu soruları sağcı bireylerin kişisel deneyimlerinin dışından ele alırken, ben bu deneyimi içerden anlamak istedim. Bunun için Güneybatı Louisiana Cumhuriyetçi Kadınları toplantılarına, kilise ayınlerine ve siyasi kampanya eylemlerine katıldım. İnsanlara nerede büyüdüklerini, okula gittiklerini, ebeveynlerinin nerede gömülü olduklarını bana göstermelerini istedim. Yeni Louisiana arkadaşlarımla lise yıllıklarını inceledim, onlarla kağıt oynadım ve balığa çıktım. Toplamda 60 kişiyle görüşme yaptım – bunların 40'i beyaz, yaşlı, Hristiyan Çay Partisi destekçileriydi. 4,600 sayfadan fazla görüşme transkripti ve saha notu biriktirdim.

Aynı zamanda bir metod buldum. Önce dinledim. Sonra deneyimlerinin, yargılardan ve gerçeklerden sıyrılmış şekilde, bir metaforik temsilini çizdim; “derin hikaye” adını verdiğim bir san-ki-şöyle-hissi anlatısı. İnaniyorum ki, tüm siyasi inançlarımızın altında böyle bir hikaye yatıyor. Bu anlatı şöyleydi:

*Bir tepeye çıkan uzun bir sıranın ortasında sabırla duruyorsunuz, hac yolcuğunda olduğu gibi. Yanınızdakiler de size benziyor – beyaz, daha yaşlıca, Hristiyan, çoğunlukla erkek. Tepenin üstünde Amerikan Rüyası var, sırada bekleyen herkesin amacı. Sonra, bir bakıyorsunuz! Birden bire insanların sırada önünüze kaydığını görüyorsunuz! Onlar araya kaynarken de siz arkaya doğru itiliyorsunuz. Bunu nasıl yapabilirler? Kim onlar?*

*Çoğu siyah. Federal pozitif ayrımcılık planları sayesinde kolejler ve üniversitelerde, stajlarda, işlerde, devlet yardımlarında ve ücretsiz öğün programlarında onlara öncelik veriliyor. Başkaları da sıraya kayıyor – daha önce tümüyle erkeklerden oluşan işlere girmeye çalışan züppe kadınlar, göçmenler, mülteciler, ve sayısı giderek artan, maaşları sizin vergi dolarlarınızla ödenen, çok kazanan kamu sektörü işçileri. Sonu ne zaman gelecek?*

*Bu bir türlü hareket etmeyen sırada durdukça, sizden hepsi için üzülmeniz isteniyor. İnsanlar şikayet ediyor: Irkçılık, Ayrımcılık, Cinsiyetçilik. Ezilen siyahların, hükmedilmiş kadınların, bitkin göçmenlerin, açılmayan eşcin-*

*sellerin, çaresiz mültecilerin hikayelerini duyuyorsunuz. Fakat bir an geliyor, kendinize diyorsunuz ki, sempatiye sınırları kapaman gerek – özellikle de aralarında zarar verebilecekler varsa.*

*Siz şefkatli bir insansınız. Fakat şimdiki sempatinizi sırada önünüze geçen insanlara doğru uzatmanız isteniyor. Siz kendiniz de çok acılar çektiniz, fakat siz bununla ilgili şikayet etmiyor ya da yardım istemiyorsunuz, bunu söylemekten gurur duyuyorsunuz. Eşit haklara inanıyorsunuz. Fakat ya sizin kendi haklarınız? Onlar da sayılmıyor mu? Bu adil değil.*

*Sonra ikinci adı Hussein olan siyah bir başkan görüyorsunuz, sıraya kaynayanlara el sallıyor. O, onların yanında, sizin değil. O, onların başkanı, sizin değil. O da sıraya kaynamış biri değil mi? Tek başına çırpınan bekar bir anenin oğlu nasıl olur da Columbia ve Harvard'ın ücretlerini karşılayabilir? Belki gizli saklı bir şeyler oldu. Başkan ve onun liberal destekçileri sizin paranızı kendileri için kullanmıyor mu? Onun ve liberallerin size sıranın sonun itmek için kullandıkları makineyi- federal hükümeti- durdurmak istiyorsunuz*

Görüşmecilerime dönüp bu derin hikayenin onların duygularını betimleyip betimlemediğini sordum. Bazılarının hikayenin orasını burasını değiştirmesine rağmen (“o zaman başka bir sıraya gireriz...” veya “o dağıttığı para bizim paramız...”), hepsi hikayeye kendi hikayesi olarak sahip çıktı. Birisi bana “Ben senin metaforunu yaşıyorum” dedi. Bir diğeri ise, “Aklımı okudun”.

Bu hikayenin doğru gibi gelmesini sağlayan ne oldu? Tek kelimeyle söylemek gerekirse, onur kaybı. Tanıştığım Çay Partisi destekçileri genel olarak yoksul değillerdi, fakat çoğu yoksulluk için büyümüşler, ve aile ve dostlarının tekrar yoksulluğa gömüldüklerini görmüşlerdi. Fakat zenginlik, refahın ve onurun tek kaynağı değildi. Beyaz, heteroseksüel Hristiyanlar olarak, pek çoğu aynı zamanda demografik bir düşüşe (Bir kadın bana “Artık bize benzeyen az insan var”, dedi), veya bir dini azınlık olmaya (“İnsanlar artık kiliseye gitmiyor”, “Mutlu Noeller diyemiyor-sun, İyi Tatiller demen gerekiyor”) dair

korkularını anlattı. Bazıları kültürel bir azınlık gibi hissediyordu (“Biz temiz yaşayan insanlarız, kurallara uyan insanlarız, ama cinsiyetçi, homofobik, ırkçı, cahil gibi görülüyoruz – bunlar liberalerin bize yakıştırdıkları etiketler hep”). Eğer onur için çoğunlukla kırsal orta batıda veya Güneydeki evlerine dönerlerse, bazıları “redneck’ler” olarak küçük görüldüklerini hissetti. Öyleyse, derin hikayenin ardında çok alanda onurlarını kaybetmiş olmaları vardı – bir onur sıkışması.

Derin hikaye acıyı anlatıyor (başkaları önünüze geçiyor). Suçu anlatıyor (kötü niyetli bir hükümet). Ve kurtuluşa işaret ediyor (Çay Partisi siyaseti). Aynı zamanda bir duygusal muhasebe sistemi sağlıyor, sırada bekleyenlere ya da sıraya kaynayanlara ne kadar sempati hissedilmesi gerektiğini, hükümete ne kadar güvenilmemesi gerektiğini ya da hükümetten yardım alanların ne kadar utanması gerektiğini kuruyor. Bu sistem duygu kuralları için bir temel haline geliyor – bu kurallar ne “hissetmemiz ve hissetmememiz gerektiğini”ne dair inancımızı kuruyor; ve artık sıcak bir siyasi kavganın temel hedefi haline geldiler. Açıkça ya da üstü kapalı olarak, hizmet sektörü işlerinin çoğu işçilerin duygu kurallarına uymalarını gerektirir (“Müşteriye kızma yanlıştır; müşteri her zaman haklıdır”). İşçiler eğitimde duygularını nasıl yöneteceklerini öğrenirler, ve yöneticiler onların bunda ne kadar başarılı olduklarını gözlemler. Benzer bir biçimde, siyasi ideolojiler de duygu kuralları taşırlar. Liderler sempatiye, şüpheyi, suçlamaya, utanca rehberlik ederler. Radyo ve televizyon sunucuları onların düşüncelerini yayar, yerel ve elektronik topluluklar yorumlar aracılığıyla bunları takip ederler.

Hem sağ hem sol giderek daha da ayrışan duygu kurallarına göre hareket ediyor. Genel olarak sol, hükümet yardımlarına layık olarak görülen yoksul gruplar için sempati çağrısı yapar; sağ ise yapmaz. Sol hükümete buna dair bir güven için çağrıda bulunur, sağ ise şüphe duyar ve kötüler. Sol, hükümet yardımı almaya şeref ve hak atfeder, sağ ise büyük bir utanç.

Bu iki kod arasındaki kültürel savaşta, incelediğim Çay Partisi destekçileri





Donald Trump Phoenix'te kalabalıklara en sevdiği konulardan birinden bahsediyor - göç.

solun duygu kuralları tarafından domine edildiklerini hissediyorlar ve bundan nefret ediyorlardı. Donald Trump çok kez, sağda katı bir şekilde sahip olunan bir hissi yankılayarak, “Siyaseten doğruluk yetti artık” diye bağırdı. Bir adam bana “Liberal bizim göçmenler ve mülteciler için üzülmemizi istiyorlar. Ama ben çoğunlukla vah ben zavallı ben diye bir grup insan görüyorum...” dedi. Bir diğer ise, “Liberaler hükümetten bir şeyler alıyorlar ve biz almıyoruz – ve eğer ihtiyacım yoksa almamaktan mutluyum. Ama onların aldıkları şeyler için bizim minnettarlık hissetmemizi bekliyorlar” dedi. Çok kişi hükümetten yardım almaya büyük bir utanç atfetti, ve hilecilere karşı tikslenme hissetti. “Avlanma sezonunda işsizlik maaşına başvuranları biliyorum.” Veya, “O karanlık parkında pek çok insan felç geçirmiş gibi yaparak engelli yardımı aldı. Başlarını nasıl dik tuttuklarını bilmiyorum. Ama tutuyorlar, hükümet de bunu cesaretlendiriyor.” Çay Parti destekçilerinin çoğu sıraya kaynayanlara sempati duyma, hükümete minnet duyma ya da “hükümet sadakası” almaktan utanmama fikrine karşı güçlü bir biçimde direndi.

Fakat konuştuğum herkes bununla hemfikir değildi. Aslında, görüştüklerim arasında iki grup derin hikayeyin farklı sonlarını duyuyor gibiydi. Geleneksel Çay Partisi destekçileri hem sıraya kaynama pratiğini hem de hükümetin bunu ödüllendirmesini sona erdirmek istiyordu. Diğer yandan Donald Trump destekçileri ise hükümet yardımlarını tutmak ve bu yardımları almanın yol açacağı utanca bir son vermek istiyorlardı; fakat bu yardımların, üstü kapalı olarak, tercihen beyaz, Amerika doğumlulara yapmasını istiyorlardı.

Trump'un beyanları muğlak ve değişken olsa da, uzmanlar Medicaid'de kesintiler yapılmasına dair bir çağrıda bulunmadığına dikkat çekiyorlar. Daha sigortası olmayanlara tıbbi sağlık sigortası sağlayan Obamacare'in yerine “müthiş” bir yeni program getirmeyi planladığını söylüyor. Trump'ın utancı nasıl bölüştürdüğü de önemli. Eski savaş esiri kahraman John McCain'i, engelli bir gazeteciyi, kadın Fox News yorumcusunu, belgesi olmayan Meksikalıları, Amerika doğumlu Meksika asıllı bir hakimi, tüm Müslümanları, ve tüm Cumhuriyetçi muhaliflerini aşağılamış olsa da, hiç bir zaman Medicaid ya da erzak fişi alanları utandırmadı.

Fakat beyaz erkekler refah hizmetlerini meşru kılmak için Trump, bu yardımları alma eylemini erkekleştirdi. Trump'ın çekiciliğinin gizli ve kuvvetli kaynağı bu olabilir. Kavga eden, silah sahibi olan, sert çıkan, maço hareketlerde bulunan erkekler alkışlıyor. Yardım alanların çoğu beyaz olmayan kadın, çocuk ve erkeklerdir. Fakat pek çok yoksul, neredeyse yoksul, ya da yoksul olmaktan korkan beyaz erkek de var. Kamyonunuza bir silah resmi yapıştırabilir, kavga başlatabilir, maço olabilirsiniz, diye ima ediyor Trump, ve aynı zamanda da damgalanmadan işsizlik sigortası ya da erzak fişi için de başvurabilirsiniz.

Trump'ın mavi yakalı erkek takipçilerinin daha önce daha önce siyahların karşılaştığı zalim ekonomik kaderle karşı karşıya olmaları önemlidir. Kaybolan işler, düşük ücretler, çaresizlik emareleri... Bu erkekler arasında bekar baba sayısı, dağılmış evlilik oranı, çocuk sayısı ve zorluklar, zengin

beyaz erkekler muadillerinden daha çoktur. Medicaid'den şu an faydalananı olmasalar da, gelecekte ihtiyaç duyabilirler; dolayısıyla uzun zamandır kendilerinin de kötülediği hükümet yardımlarına ihtiyaç duyma çelişkisiyle karşı karşıyadırlar. Refah hizmetlerine bağımlı olmamak temel bir status göstergesidir, “gerçek erkekleri” “gerçek alttakilerden” ayırır. Louisiana'daki Trump destekçileriyle yaptığım görüşmelerde, onun hükümet yardımlarını desteklediğine dair bir konuşma ilk başta hiç gündeme gelmedi. Fakat “sıradan insanlar” için bir güvenlik ağı olmasına dair görüşleri sorulduğunda, bir araba tamircisi şöyle dedi: “Trump buna karşı değil. Eğer düşük maaşlı bir işte çalıştığın için erzak fişi kullanıyorsan, diğer insanların senin küçük görmesini istemezsin.”

Trump üstü kapalı bir biçimde mavi yakalı beyaz erkekleri utançtan aklıyor, fakat aynı şeyi yerli olmayan ya da beyaz olmayan erkekler için yapmıyor. Aslında, derin hikayelerine yanıt olarak, Trump, İngiltere, Almanya, Fransa, Avusturya ve Doğu Avrupa'nın çoğunluğunda yükselişte olan göçmen karşıtı ama refah devleti yanlılığı sağcı popülisme benzer bir hareket yarattı. İnanıyorum ki, tüm bu sağcı hareketler derin hikayenin farklı versiyonlarına, uyandırdığı duygulara ve onu koruyan güçlü inanışlara dayanıyor. ■

Arlie Hochschild'e ulaşmak için:  
<ahochsch@berkeley.edu>

1 Arlie Hochschild (2016) Strangers in Their Own Land: Anger and Mourning on the American Right. New York: New Press.

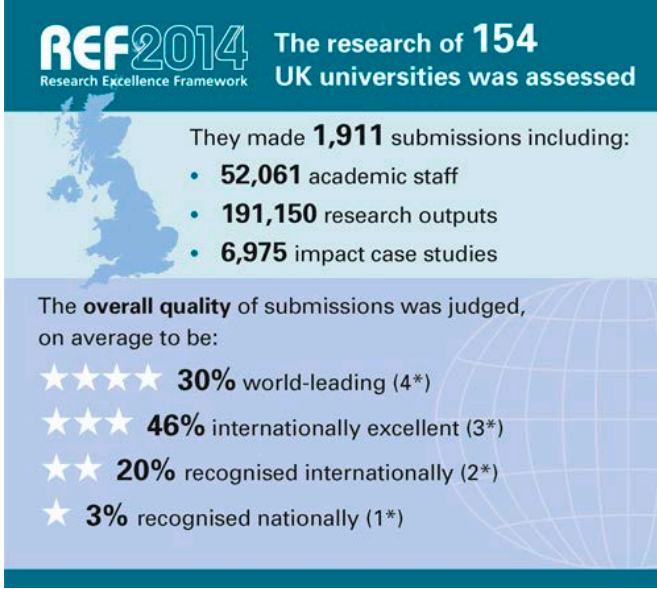
2 Amerikanın güneyinde, gelir seviyesi düşük, işçi sınıfından, özellikle siyasi olarak muhafazakar kişiler için kullanılan sıfat.

3 Bkz. Hochschild, A. (1983) The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling. Berkeley and Los Angeles: The University of California Press.



# > Birleşik Krallık'ta Şirket Üniversitesinin Yükselişi

Huw Beynon, Cardiff Üniversitesi, Birleşik Krallık



2014 Birleşik Krallık Araştırma Mükemmeliyet Çerçevesi'ne yapılan başvurunun özeti

ayrılırken, birçok genç erişkin ise teknik ve mesleki eğitim, çıraklık ve "işe yönelik, pratik" eğitimlerin yer aldığı zorlu bir sistemden geçiyordu.

Öte yandan, Thatcher yönetimi altında, Britanya imalat sektörünün çöküşü, "bilgi ekonomisinin" yükselişe geçmesi-ne, bu durumun da Blair'ın "eğitim, eğitim, eğitim" söylemi-ne vurgu yapıp, Britanyalı çocukların % 50'sinin üniversiteye gitmesi gerektiği görüşünün önünü açtı. Bu yolla ve büyük hızla, üniversiteler hükümetlerin ekonomik stratejileri için kilit bir öneme sahip olmaya başladı- bu kayma, yüksek öğretim için sorumluluğun Ticaret ve Endüstri Departmanı'na devredilmesiyle daha açık bir hale geldi. Bugün, aynı sorumluluk İş, Yenilik ve Beceri Departmanı'nda olmakla beraber- *Success as a Knowledge Economy: Teaching Excellence, Social Mobility and Student Choice* (Bilgi Ekonomisi Olarak Başarı: Mükemmeliyetin, Toplumsal Hareketliliğin ve Öğrenci Seçiminin Öğretilmesi)- bu departmanın yakın zamanlı politika raporu, bir zamanlar ütopya olarak değerlendirilen fikrin, tutucu bir değişim için nasıl ideolojik bir zemin oluşturabildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu stratejik kayma, Britanya üniversitelerine fon sağlama konusundaki değişimlerle meydana gelmiş, merkezi devlet fonlarından, tamamen öğrencilerden alınan kayıt ücretlerine dayanan bir sisteme geçilmiştir. 1998'de, İşçi Partisi Hükümetince yıllık kayıt ücretleri 3,000£ olarak belirlenmişti, günümüzde ise bu ücretler 9,000£'a kadar yükselmekte ve bu artışın sürmesi beklenmektedir. Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'in devredilmiş idarelerinde önemli değişiklikler söz konusu olmasına rağmen, İngiltere'de, yüksek öğretim, öğrenci borçlarının birikmesi sonucu büyümekte, bu durum karmaşık bir kredi sistemiyle düzenlenmektedir.

Yeni fon sistemi, değişimin kritik anlamda itici gücünü oluşturmaktadır. Üniversiteler, öğrenciler için birbirleriyle rekabet etmekte, bu da önemli pedagojik sonuçları doğurmaktadır: öğrenci ya da çırak olarak görülme yerine, öğrenciler artık birer müşteri olarak kabul edilmektedir. Bu muhtemelen bir paradoks olsa da, öğrencilerin oluşturduğu bir "piyasa"nın ortaya çıkması, çeşitli devlet gözetim biçimlerini de beraberinde getirmektedir.

**B**ritanya üniversiteleri, kökten bir şekilde öylesine değişmektedir ki bunun nereye varacağını kestirmek kolay olmamaktadır. Günümüzde, bir üniversitede okumak ya da çalışmak, sadece on yıl öncesiyle karşılaştırıldığında bile gayet zor bir deneyim olmaktadır. Stefan Collini'nin yakın zamanda "bugün üniversite diye adlandırdığımız kurumlar, uygulamalı uzmanlığın ve mesleki eğitimin, toplumun "ekonomik stratejisine" boyun eğerek yeniden şekillenmekte" olarak özetlediği görüşü, John Holmwood'un 2014 yılında Britanya Sosyoloji Derneği başkanı olarak yaptığı veda konuşmasında verdiği mesajla örtüşmektedir. Britanya'nın üniversite sisteminin bugün "yenilenmiş patrimonial bir kapitalizme ve onun yarattığı günbegün derinleşen eşitsizliklere hizmet etmektedir" savıyla da konuşmasını sonlandırmıştır. Bu değişimlerin bir disiplin olan sosyolojiye etkisi tamamıyla net değildir fakat yine de birtakım endişe verici işaretler de bulunmaktadır.

## > Fon Yaratma: Merkezi Hibelerden Kayıt Ücretlerine

Tarihsel olarak- Thatcher ve Blair hükümetlerinden önce Britanya üniversiteleri kısmi-bağımsız cömert organizasyonlardı. Öğrenci sayıları, ulusal olarak belirlenmekte ve her üniversite, çeşitli düzenlemelere göre kendilerine uygun fonları almaktaydı. Bu durum, genellikle "elit" bir sistem olarak görülmekteydi: bu fonların yalnızca yüzde onu yüksek öğretime

2005 yılında, Blair hükümeti Kalite Değerlendirme'nin emek-odaklı sistemi (bu değerlendirme, eğitimi müfettiş ziyaretleriyle geliştirmeyi ve sınıf içi düzenlemelere dair standard sayılabilecek yöntemlerin uygulanmasını öngörmektedir) yerine Ulusal Öğrenci Anketi (UÖA) ni uygulamaya koymuştur- bir tür tüketici anketi olup, öğrencilerin tüm dersleri ve başarılarına dair verileri toplanıp, yayınlandı. Elde edilen bu veriler (en başarılı öğrencilerin de dahil olduğu) çabucak "en iyi" üniversitelerin sıralandığı listelere dönüştürüldü, ulusal gazeteler tarafından da yayınlandı.

Hükümet halihazırda bu değerlendirme sistemini geliştirmek üzere, Öğretim Mükemmeliyeti Çerçevesini (ÖMÇ) belirlemeye yönelik daha karmaşık bir anket dizisine başvurdu; sözkonusu bu çerçeve, öğrencilerin kayıt oldukları üniversitede eğitimlerine devam edip etmediklerini ve mezunların istihdamıyla birlikte öğrenci değerlendirmelerini de göz önüne almaktadır. Her ne kadar bu ölçütlerin hatalı olduğu ortaya konulsa da, hükümet "kayıt ücretlerinin giderek farklılaşması beklentileri" temelinde yeni bir ÖMÇ puanlama sistemi oluşturmayı planlamaktadır."

### > Araştırma Değerlendirmesinden Araştırma Mükemmeliyetine

"Eski" fon sisteminde, üniversite personelinin öğretim ve araştırma yapmaya ayırdıkları zamanın nominal düzeyde 3:2 oranında olması bekleniyordu. Devlet destekli, akademik yapıdaki Araştırma Konseyleri, rekabetçi bir şekilde fiyat teklifi üzerinden şekillenen ek araştırma fonları sağlamaktaydı. Thatcher hükümeti, kampüslerdeki radikal ve eleştirel seslerden çoktan endişe duymaya başlamış, Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi'nin, Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi (ESAK) olarak yeniden adlandırılması konusunda ısrar etmiştir; geçen zamanda bu organizasyon giderek Birleşik Krallık ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap veren bir yer haline almaya başlamıştır. Belki de daha önemli gelişme, araştırma aktivitelerinin düzenli (beş yıllık) olarak değerlendirilmesinin üniversite fakültelerinde yapılmaya başlanmasıdır: Araştırma Değerlendirme Alıştırmaları, gayri resmi olarak 1980lerde uygulanmaya başlanmıştır, ancak 1990'dan itibaren performans kavramı, gelecekte yapılacak olan araştırma fonlarına bağlı oldu ve eski hibe sistemiyle olan bağını kopardı.

Ardı ardına yinelemelerle bu değerlendirme sürecinin uzadığı görüldü. 2015'te, Araştırma Mükemmeliyet Çerçevesi (AMÇ)'ndeki isim değişikliği- yayınlanan araştırmanın "etki"sini değerlendirmek için yeni girişimler ve "ekonomiye ve topluma yönelik görülür katkılar" ın dahil olduğu, daha radikal bir ayrışmayı da beraberinde getirdi. Uzman heyeti "uygun göstergeler tarafından desteklenen anlatsal kanıtı değerlendirecek ve her yayın için kategorize edilmiş alt kriterler üretecektir." Bu kriterler, 4lük bir ölçeğe göre derecelendirilecektir; bu ölçek "dünya çapında" (4\*) "uluslararası nitelikte mükemmel" (3\*), "uluslararası düzeyde tanınırlık" (2\*) ve "ulusal düzeyde tanınırlık" (1\*) kategorilerinden oluşmaktadır.

Zamanla, dış denetim süreci üniversitelerin araştırma stratejileri söz konusu olduğunda yerini çevreden merkeze doğru kaydırıldı, "yıldız" gibi kelimelerin yanı sıra "mükemmeliyet", "güçlü", "titiz" ve "şeffaf" gibi güçlü kelimeler de akademik söylemin merkezinde yer almaya başladı- bu yolla tartışmasız bir anlatı oluşturulmakta ve birçok sosyolog da bunu kabul etmektedir. Böyle bir jargonda, "AMÇ" başta olmak üzere "AMÇ yapılabilir" ve "AMÇ'ye hazır" gibi güçlü yeni kavramlar da fakültelerde kullanılmaya başlamaktadır.

### > Şirket Üniversitesi

Sözkonusu bu değişimler, Britanya'nın kamu sektörünü dönüştürmekte olan güçlü neoliberal stratejilerin bir parçasını oluşturmakta, yüksek öğretim kurumlarında yaşanan bu değişimlere paralel olarak, ülkenin sağlık hizmetleri, vergi toplama, politika üretme ve eğitim alanlarını da genel anlamda yeniden şekillendirmektedir. Öğrenci ve - öğrenciler artık üniversitelerin ana gelir kaynağını oluşturmaktadır- çeşitli sıralama listelerinde yer alabilmek için birbirleriyle yarışan üniversiteler, giderek cömert kurumlar olmaktan çok kâr-amacı güden şirketler gibi hareket etmektedirler.

Üniversitenin başında olan kişiler (rektör yardımcıları) kendilerini, denkleri arasında birinci olarak kabul etmekten ziyade - kendilerine özel emeklilik planı doğrultusunda ödeme yapılan- CEO'lar olarak görmektedirler. Muhafazakar parti hükümeti de öğrenci sayılarına dair sınırlamayı kaldırınca, büyük oranda potansiyel ihtiyaç fazlasının öngörülmesiyle- 2011 yılında nakit rezervlerin 6.5 milyon £ olması- İngiltere üniversitelerini, gayrimenkullere yapılan büyük yatırımları finanse etmek üzere para piyasalarında tahvil satışı yapan Amerika örneğini takip etmeleri konusunda cezbetmiştir. Yönetici seçkinlerin birçoğu, bu yeni binaları başarılarının sembolik bir temsili olarak görmektedir.

Daha çok öğrenciyi (bir başka deyişle "nakit para") kendi bünyelerine katma arayışında olan üniversiteler, yabancı öğrencilere uygulanan vize kısıtlamalarına tepki göstererek, kampüslerini denizaşırı ülkelerde inşa etmekte, personellerinin bir kısmına ise kariyerlerini değiştirecek nitelikte, reddedilmesi zor tekliflerde bulunmaktadır. Bazı girişimler başarılı olurken, diğerleri o kadar da başarılı olamamaktadır. 2015 yılının sonlarında, Aberystwyth Üniversitesi, Britanyalı ve uluslararası öğrencilere "böylesine ders seçenekleriyle karşılaşma imkanı olmayan öğrencilere, kaliteli eğitim adına yeni olanaklar" sunmak üzere, yarım milyon sterlin harcayarak Mauritius'da yeni bir kampüs açmıştır ancak 2016 yılında, bu 2000 kişilik kampüse sadece 40 öğrenci gelmiştir. Eski bir üniversite yöneticisi de kırıncı bir tonal bu üniversiteler için "Bu girişim bir çılgınlıktır. Kaynaklarını, nitelikli personel ve daha çok yerel öğrencinin ilgisini çekmeye yönlendirseler daha iyi olur" yorumunda bulunmuştur.

Bütün bunlar, endişe verici değişimlerin olduğu, akademisyenlerin çalışma hayatını reel olarak etkilediği sektöre hitap etmektedir. Bu yeni şirket üniversitesi, yeni düzenlemeler ışığında hedeflerini yerine getirmeye kararlı, idari kadro-

da bulunanların sayısındaki artışla desteklenen yukarıdan aşağıya doğru bir yönetim yapısıyla, her yeni atanan rektör yardımcısıyla daha da merkezileşmektedir. Teknik ve finans “destek personeli” gibi- önceleri okullarda, bölümlerde ve araştırma merkezlerinde görev yapmış olan bu kişiler, yeni idari hiyerarşilerin ortaya çıkmasıyla, artık merkez ofislere taşınmaktadır. İletişim, giderek, yüz yüze görüşme yoluyla değil e-mailler üzerinden kurulmakta, bir toplantı organize etmek ya da bir oda rezerve etmek gibi bir zamanlar basit olarak nitelendirilen operasyonlar, birtakım eğitimleri ve bilgisayar programlarının kullanımını gerektirmektedir. “Ölçmek” önemli bir yönetim aracı halini alırken, standart uygulamaların yürütülmesine yönelik baskı artmakta, bir çok üniversite de bu yolla yeni performans yönetim sistemlerine entegre olmaktadır. Performansa-dayalı ücretlendirme gündemde yerini almakta- ve, bu durum, en görünür biçimde akademik kadroda bulunan kişileri yeni, yalnızca öğretmeye-dayalı sözleşmelerin birer aktörü haline getirme çabası taşımaktadır.

Uzun zaman önce, Alvin Gouldner tarafından anlatılan, kurala dayalı yapılarıdaki “formalite” ve “hedeflerin değişmesi” gibi bürokraside olan patolojiler, günümüz Britanya üniversitelerinin özellikle öğretim ve araştırma değerlendirme şemalarında- birçok üniversite öğrencilerini, kendi üniversitelerince bölümlere dair yapılan değerlendirmelerin yetersiz olduğu dolayısıyla bu durumun da sözkonusu üniversiteyi, işgücü piyasasındaki değerini düşereceği yönünde uyarmaktadır- apaçık görülmektedir. En yüksek derecede mezun olma oranı, “üstün niteliktekilere esneklik” sağlama yönünde teşviklerle birlikte gözlemlenmektedir. Öğrencilerin sürekli olarak derslerde yeteri derecede “geri bildirim” (feedback) almadıklarına dair eleştirilere karşı, bazı üniversitelerin öğrencilere “geri bildirim”in ne olduğu ve hangi zamanlarda bunun verilebileceğine dair bilgilerin yer aldığı özel oturumlar düzenlemektedir. Aslında, bazı üniversiteler “Geri-Bildirim Dekan Yardımcılığı”na kişiler atamakta ve bazı üniversite personelleri “geri-dönüş şampiyonları” olarak tanınmaktadır.

Bu “kumar” en ileri düzeyde, araştırma değerlendirmesiyle ilişkidir. 2014 yılında, üniversitelerin çoğu, tüm personeli Araştırma Değerlendirmesi’ne dahil etme alışkanlığından uzaklaşarak, bunun yerine nitelikli yayınları ve etkisi yüksek vaka çalışmalarına sahip personeli bu değerlendirmeye tabii tutmuştur. Bu sonuç- her ne kadar bazı üniversitelerin “hile” yaptıklarına dair suçlamayla karşı karşıya kalmalarına sebep olsa da- çeşitli iç değerlendirme prosedürlerinin çoğunlukla haksız ve nadiren mesleki yeterliliğe yönelik olduğunu göstermektedir. Bugün, 2020 araştırma değerlendirme sürecine doğru giden döngüde, birçok üniversite, hazırlanmakta akademik yayınları (AMÇ-jargonuna göre “çıktı”) incelemek üzere “Araştırma Etkisi Yöneticisi” ile beraber düzenlemeler geliştirmiştir- bunların hepsi anlaşılması güç ve özgönderimsel nitelikte kendine özgü bir dile sahip belge üretmektedir.

Bu alanlardaki kararlar her daim yüksek-düzy kurullar tarafından alınır ve didaktik e-mailler ya da “belediye” danışma toplantılarında dile getirilir. Bu gelişmelere yönelik, Sussex Üniversitesi’nden professor Ben Martin’in “gücenme, si-

nizm ve öfke dolu kabullenişin” yükselişine dair görüşünü, son yayınlanan *Times University Workplace Survey* (Times Üniversite İşYeri Araştırması) de desteklemekte, bu araştırmada akademisyenlerin mesleklerinden genel olarak memnun oldukları ve akademisyenlerin dörtte üçünün, çalıştıkları üniversitelerin geleceğe dair planları ve uzman liderlik konularındaki tavrı dolayısıyla derinden hayal kırıklığı yaşadıkları sonucuna varılmaktadır. Sözkonusu araştırma aynı zamanda ankete katılan akademisyenlerin yarısının metrik-temelli performans ölçütüne bağlı olarak yaşanan işten çıkarmalar konusunda endişe duyduklarına yer vermiştir. Belki de en çok rahatsız edici boyut, ankete katılanların yarısının, üniversitelerin öğrenci yarışında oldukları için lisans programlarına giriş şartlarında tavizde bulunduklarına inanmaları ve birey olarak da , yüksek notlar vermeleri için kendilerini baskı altında hissetmeleridir.

Bu doğrultuda, Warwick Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doçent Charles Turner, yakın zamanda “üniversiteleri gerçekten öldüren sorunlar” üzerine bir liste yapmıştır: Bu listede, büyük miktardaki kaynakların gereksiz ve kötü bir şekilde tasarımı yapılmış yeni binalar yerine kütüphane için harcanması, 20 yıl öncesine kadar en yüksek üçüncü başarı derecesi almak için zorluk çeken öğrenciler göz önüne alındığında, en yüksek ve en yüksek ikinci başarı derecelerine sahip öğrencilerin ödüllendirilmesi, idarecilerin pedagojik meselelerde karar verici konumda olmaları, bazı programlar her ne kadar mesleki ol(a)masa da, öyleymiş gibi görünmeleri için yapılan içi boş girişimler, ve akli başında olan herhangi birinin okumak ya da yazmak istemeyeceği nitelikte sonsuz sayıda yayınların olması bulunmaktadır (*The Guardian*,1 Haziran, 2016)

### > Sosyolojinin Değişen Yeri

Sosyolojinin Britanya üniversitelerince bir diploma programı olarak ortaya çıkması oldukça geç tarihlere rastlamaktadır: 1960lı yılların başında sadece üç merkezden söz edebiliriz. Akabinde ise, hızlı ve dikkat çekici biçimde bölümler ve öğrenci sayılarındaki artış sosyolojiyi üniversiteler nezdinde bugünkü güçlü konumuna ulaştırmıştır. Bu hızlı yükseliş, disiplin dahilinde sağlam profesyonel sınırların inşa edilmesine yönelik bazı girişimlerle birlikte büyük ölçüde “açıklığı” – sosyolojik düşüncenin birçok farklı alana nüfuz etmesine olanak tanıyan açıklığı- da ortaya koydu. Ancak, bu açıklığın sonucunda bazı uzmanlıkları diğer alanlara kaydırdı; “çalışma sosyolojisi” ve “eğitim sosyolojisi” gibi zamanın ikiz payandaları günümüzde İşletme Fakülteleri ve Eğitim Fakültelerinde ders olarak verilmektedir.

Sosyoloji diğer yönleriyle de değişime uğradı. 1960 ve 1970lerde anomali alanındaki köklü çığır açıcı gelişmelerden sonra, bu uzmanlık alanı, her zaman talep edilen bir başlık olarak, kriminoloji adı altında yeniden düzenlenerek, sosyal politikalar ve hukuk çalışmaları da dahil olmak üzere farklı disiplinler kapsamında öğretildi. Sağlık ve çevre alanlarına yönelik uygulamalı dersler, öğrenciler tarafından çok talep edilmektedir. Bu değişimler, disiplinin ana merkezinin yorum-



layıcı yaklaşımlara ve kimlik meselelerine olan eğilimiyle beraber ele alındığında, kimileri maddi yapılar ve kısıtlamaların hafife alındığını, bu durumun da sosyolojinin güncel olaylara karşılık verebilme kapasitesini zayıflattığını belirtmektedirler.

Benzer sorulara üniversitelerin araştırma gündemlerinde ve AMÇ'nin aktivitelerinde de rastlanmaktadır. Değerlendirme döngüsünün makine gibi gıcırdaması ve "dört 3\*/4\* lük çıktıya" duyulan ihtiyaç, akademisyenlerin gitgide akademik dergiler için makale yazmayı monograflara tercih etmesine, saha çalışmalarını kısaltarak değerlendirme sürecinin ihtiyaçlarına uygun bir hale getirmelerinin altını çizmektedir. Bazı akademisyenler hedeflerini bu sürece göre düzenlemekte, diğerleri ise vazgeçmektedirler. Bazıları, etnografik ya da başka bir çalışmanın, topluluklarla uzun dönem etkileşim üzerinden inşa edilmesinin sonuçları üzerinde durmaktadır. Daha genel olarak ise, AMÇ'deki belirli bir konunun "performansı" o konunun genel sıralamasını ve her üniversitede ele alınma şekillerini yansıtmakta ve etkilemektedir. Böyle bir durumun ışığında, 2014 yılında, "sosyoloji" disiplini altında sadece 29 bölüm ve buna bağlı 704 personele karşılık (gelmiş geçmiş en düşük seviye) "sosyal politiklar" alanında 62 başvuru ve 1302 personelin olması, sosyoloji bölümüne yapılan başvuru sayısındaki azalış endişe verici olmuştur. Bu oranlar, fiili sayının aksi olsa da, bazı sosyologların araştırma önceliklerinin daha uygulamalı alanlara olan kaymayı ve merkezi üniversite komitelerinin stratejik seçimlerini yansıtmaktaydı. Sonuç olarak ise kurul, raporunda "disiplinin kısmi temsili" yorumunda bulunmak durumunda kaldı.

"Etki", haliyle, bu uygulamanın merkezindeydi: bu ölçüt, araştırmacıları dış kurumlara beraber çalışmaya teşvik ettiği için, birçok akademisyen eleştirel bir çalışmanın dışlandığına ya da düşük puanlarla değerlendirildiğine inanmaktadırlar. Halen eleştirel bir çalışmaya yer verilse de (örneğin, çevre sorunlarıyla ilgili), sosyal bilimlerde "Etki"nin ölçütü, ufak çaplı bir politika değişikliğine doğru güçlü bir önyargı taşımakta, üniversitelerin etkin bir şekilde, araştırmacıları daha güven-

li alanlara çekilmeye teşvik etmelerine neden olmaktadır. Araştırma Konseyi (ESAK)- bu konseyin kendisi de hükümet tarafından yakından incelemeye alınmıştır- fonlarının, sıklıkla pan-üniversite ekiplerinin katıldığı, komplike projelere büyük ödüller vermek üzere kullanılmasını amaçlamıştır. Bu politika giderek daha küçük ölçekteki projeleri saf dışı bırakacaktır.

Bu değişimler geçtiğimiz 30 yıl boyunca gelişim göstermektedirler. Bugün, neredeyse krizin eşiğinde olduğumuz görünmektedir, devlet üniversitelerinin eleştirel ve bilimsel çalışma merkezi oldukları inancına dair sorular yöneltmekteyiz. Halihazırdaki hükümet politikaları, yeni özel üniversitelerin kurulmasına ön ayak olmakta ve geliştirilmiş üçüncül eğitim sektöründeki rekabetçi baskıların yoğunlaşması eğilimini göstermektedir.

Bütün bunlar, üniversitelerin gelecekleri ve amaçlarına, sosyolojinin bunlar içerisindeki yerine dair zor sorular yöneltmektedir. Sosyologlar bu değişimler karşısında, John Holmwood'un liderliğindeki grupla beraber, Birleşik Krallık'taki devlet üniversitelerinin iyileştirilmesini amaçladıkları bir direniş sergilemektedirler. *The Alternative White Paper for Higher Education* (Yüksek Öğretim İçin Alternatif Rapor) adını taşıyan alternatif bir politika gündem maddesini Haziran ayında Londra'da düzenlenen büyük bir mitingde tanıtmışlardır. Bu gündem maddesi, yüksek öğretim sektöründe kâr amacı güdenlerin olması nedeniyle öğrencilere ve eleştirel araştırmaya yönelik tehditlerin varlığına vurgu yapmakta ve dünya çapında 802 üniversitenin imzaladığı, 1988 tarihli *Magna Charta Universitatum*'dan bir alıntıyla nokatlanmaktadır: Üniversiteler, "ahlâki ve fikri olarak tüm siyasi otoritelerden ve ekonomik güçlerden bağımsız", "özerk kurumlardır"- bu amaç, ne kadar geri plana atılsa da önemi bir o kadar artmaktadır. ■

Huw Beynon'a ulaşmak için: <[beynonh@Cardiff.ac.uk](mailto:beynonh@Cardiff.ac.uk)>

# > Kanada’da “Sosyoloji Savaşları”

**Neil McLaughlin**, McMaster Üniversitesi, Kanada, ve **Antony Puddephatt**, Lakehead Üniversitesi, Kanada



Kanada Başbakanı Stephen Harper “sosyoloji yapma” zamanı olmadığını söyledikten sonra dağıtılan iğneler. Harper, terörizmin nedenlerini çalışmak yerine teröristlerle sertçe mücadele etme ihtiyacına referans veriyordu.

**2** 1.yüzyılın dönümünde, çeşitli kıdemli akademisyenler Kanada sosyolojisinin durumuyla ilgili tehlike çanlarını çaldı. Bruce Curtis ve Lorna Weir, İngilizce Kanada sosyolojisinin “kendine özgü bilgileri, becerileri ve bir kamu uğraşı olan sosyolojinin zanaat olarak yetersizliği” konusunda sıkıntı çektiğini öne sürerek, Kanadalı önde gelen sosyologların emekliliklerinin yaklaşması nedeniyle bu disiplinin geleceği hakkında endişe duyduklarını belirttiler.<sup>1</sup> Robert Brym, Kanada Sosyoloji Derneği’nin üye sayısındaki azalmaya dair duyduğu sıkıntıyı, bu disiplinin Kanada’daki genel durumu hakkında artan kaygılarını dile getirdi.<sup>2</sup> Neil Laughlin ise, geniş ölçekte kurumsal etmenleri araştırarak, Kanada sosyolojini “bekleyen krizin”,<sup>3</sup> uyarısında bulunmakta, daha akıllıca oluşturulacak kurumsal stratejileri ve daha geniş entelektüel bir vizyonun teşvik edilmesini sağlayacak diyalog ortamının temellerini atacak düşünömsel bir döngü yaratılmasının umudunu taşımaktadır. Bu makalelerin sıklıkla duygusal ve tartışmalı tepkilerinden oluşan yayılım ateşiyle karşılaşması, Kanada’da hala on yıl sonrasında bile hiddetini sürdüren, “sosyoloji savaşları” nı başlatmaktadır.

Pat O’Mally ve Alan Hunt yayılım ateşini başlatarak, Curtis ve Weir’in zayıflayan bir disipline dair endişelerinin “cadı avı” ile eş değer olduğunu, disipline dair bağlayıcı standartlar getirerek, böylece sınırı geçebilecek sosyologları denetim altında tutabileceklerini savunmaktadır.<sup>4</sup> McLaughlin’in

“kriz” makalesi bir başka eleştirel tepki yumağını ateşleyerek, yazarı hem normatif hem de ampirik dayanaklarla zorlamaktadır.<sup>5</sup> Her ne kadar bu tartışma, Kanada sosyolojisine dair gerçekliğin bağlamını ortaya çıkarmaya yardımcı olsa da, tartışmanın gidişatı çoğunlukla sertti. Kanadalı sosyologlar 2018 yılında Toronto’nun ev sahipliği yapacağı Uluslararası Sosyoloji Derneği (USD) Dünya Kongresi için hazırlanırken, biz de öne çıkan ana meseleler üzerinde düşünerek, özellikle Birleşik Devletler dışındaki ulusal sosyolojilerle de bağlantılı ve onlara yardımı dokunabilecek bazı meseleleri vurgulamayı umuyoruz.

Kanada sosyolojisinin durumu ile ilgili endişelerin büyük bölümü ulusal derneğimizdeki üye sayısının azalması ve toplantılara katılımın düşüklüğü üzerine yoğunlaşmıştı. Her yıl İngilizce olarak yapılan Kanada sosyoloji toplantıları, disiplinlerarası *Congress of the Social Sciences and Humanities* (Toplum ve İnsan Bilimleri Kongresi)’in bir parçası olarak, ülkedeki çeşitli üniversitelerde organize edilmektedir. Kanada sosyoloji toplantıları özellikle en iyi sosyoloji öğretim üyelerinin de yokluğunun gözlemlendiği, az sayıda katılımdan dolayı sıkıntı içindedir. Bir disiplinin gerilemesini işaret eden neydi? Jean-Philippe Warren diğer ulusal ve küresel akademik derneklerin de benzer sorunlarla karşılaştığını bize hatırlatmaktaydı.<sup>6</sup> Robert Putnam “yalnız bowling oynamak” tezinden hareket ederek, internet teknolojisinin yükselişe geçmesi, geniş coğrafi uzaklıklara

yayılan, resmi olmayan akademik sosyal ağları etkinleştirdiği dolayısıyla akademisyenlerin geleneksel, resmi olarak organize edilmiş toplantıların dışında, "tek başına sosyoloji yaptıkları"nı iddia etmekteydi.

Ancak, sosyolojinin üniversite dahilinde ve genel olarak toplum nezdinde düşük profilinin olması, 2000li yılların başında da kendisini gösteren zayıflamaya dair diğer emareleri ortaya koydu. Bugün bile bu meselelerin büyük kısmı geçerliliğini korumakta ve muhtemelen diğer ulusal sosyolojilerle de ortak noktalar taşımaktadır, fakat Kanada'nın eşsiz tarihi ve Birleşik Devletler, Britanya ve Fransa ile olan farklı ilişkilerimiz nedeniyle bu meseleler Kanada'da kendine özgü biçimlerde yer bulmaktadır.

Amerika menşeli akademik hegemonyanın yarattığı endişe, 1970 ve 1980lerde Kanadalılaşma hareketine yön vererek, Kanada'ya dair içeriklerin geliştirilmesi ve ülke içinde yetiştirilen kişiler sayesinde, sosyologların daha özerk bir Kanada sosyolojisi oluşturma yolları aramasına ön ayak olmuştur. Öte yandan, aynı hareket şüphesiz, Kanada'nın bir çeşit kendini beğenmişlikle Amerika'ya darbe indirip, kendi hatalarını göz ardı etmenin de içinde olduğu, Amerikan sosyolojisine dair olumsuz duyguları şiddetlendirmişti.<sup>7</sup>

Şüphesiz, diğer ülkelerdeki sosyologların da karşılaştığı üzere, yine de kendimize dair ulusal bir içeriğin zayıflamasına dair duyduğumuz endişeler sebepsiz yere değildir. Kanadalı sosyologlar, giderek ABD'de eğitimlerini sürdürmekte ve John Porter ya da Wallace Clement gibi Kanadalı örneklerin üzerine ekleme yaparak geliştirecekleri yerde, dünyaca tanınan teoristlerin tarafını tutmaktadırlar.<sup>8</sup> Bir zamanlar özgün diyebileceğimiz Kanada geleneği giderek küresel disiplinin diğer tarafı (Amerikan ve Avrupa merkezli) içinde etkisini kaybetmektedir.

Ralph Mathews, Kanada toplumunun erken dönem teoristlerinden Harold Innis, Kanada şehirlerindeki coğrafi gelişmelerin ulusal kaynakların ekonomisi dahilinde ticaret yollarıyla da yakından ilişkili olduğu, çeşitli kültürel dokuları olan birbirinden farklı coğrafi bölgeleri oluşturduğu "zimba tezini" yeniden canlandırarak, daha özgün bir Kanada geleneği inşa etmek yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Bu çerçeveyi, fosil yakıt endüstrisi, doğal çevrenin korunması ve İlk Milletler hakları gibi çağdaş meselelerle genişleterek, bir ulus ve sosyoloji geleneği açısından ne kadar özgün olduğumuza dair fikirler edinebiliriz. Ancak, Kanada'nın "özgün" olarak adlandırdığı öğeler aynı zamanda yerel bağlam ve meselelerle etkileşim içinde olarak, benzer küresel güçlere göğüs geren diğer ülkelerle karşılaştırma yapmaya olanak tanıyan değerli noktaların ortaya çıkmasını da sağlamaktadır.

Görece yeni bir disiplin olan, ancak 1960 ve 1970lerde kurumsallaşan Kanada sosyolojisi, bu alana katkıda bulunanların büyük çoğunluğunun da bu tür bir toplumsal ve siyasi çatışma döneminden geçtiğinden dolayı, özellikle Marxizm yönelimli bir radikalizmle adından söz ettirmekte-

dir. Disiplinimizin bu son derece "eleştirel" yönelimi bugün de devam etmekte, muhafazakar politikacıları tasalandıran birçok politikanın üretilmesine ve siyasi katılıma ön ayak olmaktadır. Örneğin, daha iyi önlem alabilmek adına terörizmin kökeninde yatan nedenler hakkında daha çok araştırma yapılması çağrısı bir tarafa bırakıldığında, zamanında Kanada'nın muhafazakar eski Başbakanı Stephen Harper, yüz kızartıcı bir şekilde "sosyoloji yapmak için uygun bir zaman değil" açıklamasında bulunmuştur. Kanadalı sosyologlar için yapılan bu açıklama, sosyolojik araştırmaların değerini sorgulamaktaydı ve Kanada Sosyoloji Derneği de bir karşı duruş olarak "Sosyoloji Yapmak" yazılı t-shirtleri satmaya başlamıştı.

Kanada sosyolojisinin eskiden beri süregelen bu önemli faktörü, Michael Burawoy'un kamusal sosyoloji çağrısına cevap veren ilerici kitleyi yarattı.<sup>9</sup> Birçok Kanadalı sosyolog, kendisine destek vermek ya da Burawoy'un kamu-yönelimli araştırmaya yeteri kadar itici güç sağlamadığını iddia etmek için bu konuyla ilgilendir.<sup>10</sup> Bazı Kanadalılar kamusal sosyoloji fikrini reddederek, profesyonel öze daha fazla önem atfetmekteydi. Scott Davies, bir yandan gerçek bir sosyal bilimci ve diğer yandan ise dogmatik eleştirel teoristler arasında, kesin bir "disipliner ayrılık" talep etti<sup>11</sup> Kanadalı feministler, Burawoy'un çağrısının, toplumsal meselelerin çözümünde halka beraber çalışabilecek potansiyel özel ve devlet-destekli ortaklıkları gözardı ettiğini belirttiler.<sup>12</sup>

Gerçekten de, Harper hükümetinin hayli muhafazakar gündeminden Justin Trudeau'nun liberalizmine doğru hareket ettiğimizde, kamuya dair meselelere dair artan bir federal eylem potansiyelinin olduğunu-özellikle İlk Milletler halkını etkileyen- görüyoruz. Sosyologlar Kanada'da, devletle önemli bir ortaklık içinde ve sürekli diyalogda olan bir kamusal sosyolojiyi dört gözle beklemektedir.

Sosyoloji savaşları bugün de devam ederken, disiplinin konumuna dair erken dönem endişeler öne çıkmaktadır. William Carroll yakın zamanda, sosyal bilimlerdeki diğer tüm disiplinlerle beraber, sosyolojinin eleştirel gerçekçilikle birleşen disiplinlerötesi bir bağ kurmaya yönelmesi gerektiği düşüncesini dile getirmiştir.<sup>13</sup> Bu makalenin, 2015 yılında *Canadian Review of Sociology* dergisinden en iyi makale ödülünü aldığı gerçeği, birçok Kanadalı sosyoloğun disiplin kimliği ve bağlılıklarını reddetmeyi tercih etmesine kadar altta yatan kültürel akımları da yansıtmaktadır.

Bu durum, görece daha açık bir bilimi arayan ama disipline özgü avantajlardan da vazgeçmeyenler için ciddi bir engel oluşturmaktadır. Birçok kişi, günümüzde bilime dair anlayışta disiplinlerin sadece fikri birer silolar olduğunu öne süren popüler iddiaları yıkmaktadır: gerçekte, disiplinler verimli bir şekilde bilgi paylaşımında bulunmaktadır.<sup>14</sup> Yine de, disiplinlerin birer silolar olduğu, sadece entelektüelleri "denetlediği" retoriği, kolayca ortadan kalkmayacak gibi görünmektedir.<sup>15</sup> Ve disiplinler bir yandan bilgi üretiminin önünü keserken, bir yandan da bu üretimi zenginleştirmeye yönelik çok şey yapmaktadır. Birbirinden tamamen ayrılan



disiplinler (bu durum abartılı olsa da) ya da mutlak disiplinlerötesi (bu durum da ütöpiktir) bir anlayış arasında seçim yapılmaya zorlanılmasından çok, belki de en iyi yol bu iki ideal arasında bir çalışma yürüterek, karşılıklı ödünlerin farkında olmak ve her iki ucun getireceği dezavantajlardan kaçınmaktır.<sup>16</sup>

Disiplin üzerine bu düşünceler her ne kadar yarar sağlasa da, retorik ve ideoloji-güdümlü argümanlar aracılığıyla bozulabilir, ve gerçek anlamda ampirik bir sosyoloji yapma gibi önemli bir görevden de uzaklaştırabilir. Fakat bilime dair külliyat, Kanada sosyolojisinin öz yapısının içerisinde ampirik ve tarihsel anlayışın barınmasını sağlamaktadır. Rick Helmes-Hayes yakın zamanda, Kanada sosyolojisinin köklerinin erken dönem 20.yüzyıl teolojisinde bulunduğunu belgelemiş<sup>17</sup> ve Bruce Curtis tarihte daha da geriye gidecek, sosyal bilimlerin gelişimini 19.yüzyıl “devlet yaratma” süreciyle ilişkilendirmiştir.<sup>18</sup> Yeni niceliksel çalışmalar, bizim yabancı ve ulusal birikimlerden yararlanma pratiklerimiz ve çalışmalarımızın değişen biçimlerini,<sup>19</sup> belgeleyerek, muazzam epistemolojik çeşitliliğimizi<sup>20</sup> ve teorik düşünce ekollerimizin zamanla nasıl değiştiğini göstermektedir. Geçen on yıldan aşkın sürede, İngilizce ve Fransızca konuşan kanatlarımız arasında köprü kurmamıza yardım eden teorist ve araştırmacı Pierre Bourdieu’nün çalışmalarına teorik bir yakınsama olduğu görülmektedir.<sup>21</sup> Geleceğe baktığımızda, ampirik olarak temellendirilmiş tartışmalar “sosyolojinin sosyolojisi” olarak benimsenecek, daha az narsist ve daha çok ampirik temelleri olan kurumsal düşünümSELLİĞE doğru yol alacaktır.

Kanada “sosyoloji savaşlarının” tartışmaya açık durumu, yara alan birkaç egoya sebebiyet verse de, bütünüyle bakıldığında yapıcıdır. Bu alandaki biliminsanları, pozitif bir vizyonla yeni nesil sosyologların sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır. Toplantılarımıza katılım sayısı, kısmen Uluslararası Sosyoloji Derneği tarafından kurulan araştırma gruplarının sayesinde hareketlenerek, artış göstermektedir. Toplantılarımızda Fransızca düzenlenen oturumların sayısı artmaktadır, bununla beraber *Canadian Review of Sociology*’nin editörü, Dr. François Dépelteau da bir Frankofondur. Bu dernek, Dorothy Smith ve Kanadalı sosyalist-feministlerden büyük ölçüde etkilenen, feminist sosyolojinin canlanmasıyla övünmektedir. Bunun yanı sıra, yeni araştırma gündemini dekolonizasyon ve yerel İlk Milletler insanlarıyla uzlaşma oluşturmada ve bu gündem de kamusal sosyolojiyle ilgilenen biliminsanlarına yönelik olmakla beraber onlara olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir.

*Kanada Sosyoloji Derneği*, 2018 yılında Toronto’da düzenlenecek olan Uluslararası Sosyoloji Derneği (USD) Dünya

Kongresi’ne tüm dünyadaki sosyologların katılmalarını heyecanla beklemektedir. Bu vesileyle, sahip olduğumuz birbirinden farklı ulusal sosyolojilerimiz üzerinde düşünmeyi, en iyi şekilde anlamayı, daha geniş ölçekte baktığımızda da karşılaştırmalı bir bağlam çerçevesinde diyalog geliştirmeyi umut ediyoruz. ■

Neil McLaughlin’e ulaşmak için: <[ngmclaughlin@gmail.com](mailto:ngmclaughlin@gmail.com)>

<sup>1</sup> Curtis, B. and Weir, L. (2002) “The Succession Question in English Canadian Sociology.” *Society/Société*, 26, 3.

<sup>2</sup> Brym, R. (2003) “The Decline of the Canadian Sociology and Anthropology Association.” *Canadian Journal of Sociology*, 28(3): 411-416.

<sup>3</sup> McLaughlin, N. (2005) “Canada’s Impossible Science: Historical and Institutional Origins of the Coming Crisis in Anglo-Canadian Sociology.” *Canadian Journal of Sociology*, 30(1): 1-40.

<sup>4</sup> O’Malley, P. and Hunt, A. (2013) “Does Sociology Need to be Disciplined?” *Society/Société*, 27(1).

<sup>5</sup> Bkz: McLaughlin’in “kriz” makalesine yönelik ana yorumlar ve kendisinin cevabı (2005-06) için *Canadian Journal of Sociology*, sayı 30(4) ve 31(1)

<sup>6</sup> Warren, J-P (2006) “Sociologizing Alone? Is Anglo-Canadian Sociology really Facing a Crisis?” *Canadian Journal of Sociology*, 31(3): 91-105.

<sup>7</sup> Cormier, J. (2002) “Nationalism, Activism, and Canadian Sociology.” *The American Sociologist*, 33(1): 12-41.

<sup>8</sup> Warren, J-P (2014) “The end of National Sociological Traditions? The Fates of Sociology in English Canada and French Quebec in a Globalized Field of Science.” *International Journal of Canadian Studies*, 50: 87-108.

<sup>9</sup> Mathews, R. (2014) “Committing Canadian Sociology: Developing a Canadian Sociology and a Sociology of Canada.” *Canadian Review of Sociology*, 51(2): 107-127.

<sup>10</sup> Burawoy, M. (2005) “2004 Presidential Address: For Public Sociology.” *American Sociological Review*, 70: 4-28.

<sup>11</sup> Bkz: Rick Helmes-Hayes, and Neil McLaughlin (2009) tarafından editörlüğü üstlenilen özel sayı, “Public Sociology in Canada: Debates, Research, and Historical Context.” *Canadian Journal of Sociology*, 34(3): 573-600.

<sup>12</sup> Davies, S. (2009) “Drifting Apart? The Institutional Dynamics awaiting Public Sociology in Canada.” *Canadian Journal of Sociology*, 34(3): 623-654.

<sup>13</sup> Creese, G., McLaren, A. and Pulkingham, J. (2009) “Re-thinking Burawoy: Reflections from Canadian Feminist Sociology.” *Canadian Journal of Sociology*, 34(3): 601-622.

<sup>14</sup> Carroll, W. (2013) “Discipline, Field, Nexus: Re-visioning Sociology.” *Canadian Review of Sociology*, 50(1): 1-26.

<sup>15</sup> Jacobs, J. (2013) *In Defense of Disciplines*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

<sup>16</sup> Curtis, B. (2016) “The Missing Memory of Canadian Sociology: Reflexive Government and the Social Science.” *Canadian Review of Sociology*, 53(2): 203-225.

<sup>17</sup> Puddephatt, A. and McLaughlin, N. (2015) “Critical Nexus or Pluralist Discipline? Institutional Ambivalence and the Future of Canadian Sociology.” *Canadian Review of Sociology*, 52(3): 310-332.

<sup>18</sup> Helmes-Hayes, R. (2016) “Building the New Jerusalem in Canada’s Green and Pleasant Land: The Social Gospel and the Roots of English-Language Academic Sociology in Canada, 1889-1921.” *Canadian Journal of Sociology*, 41(1): 1-52.

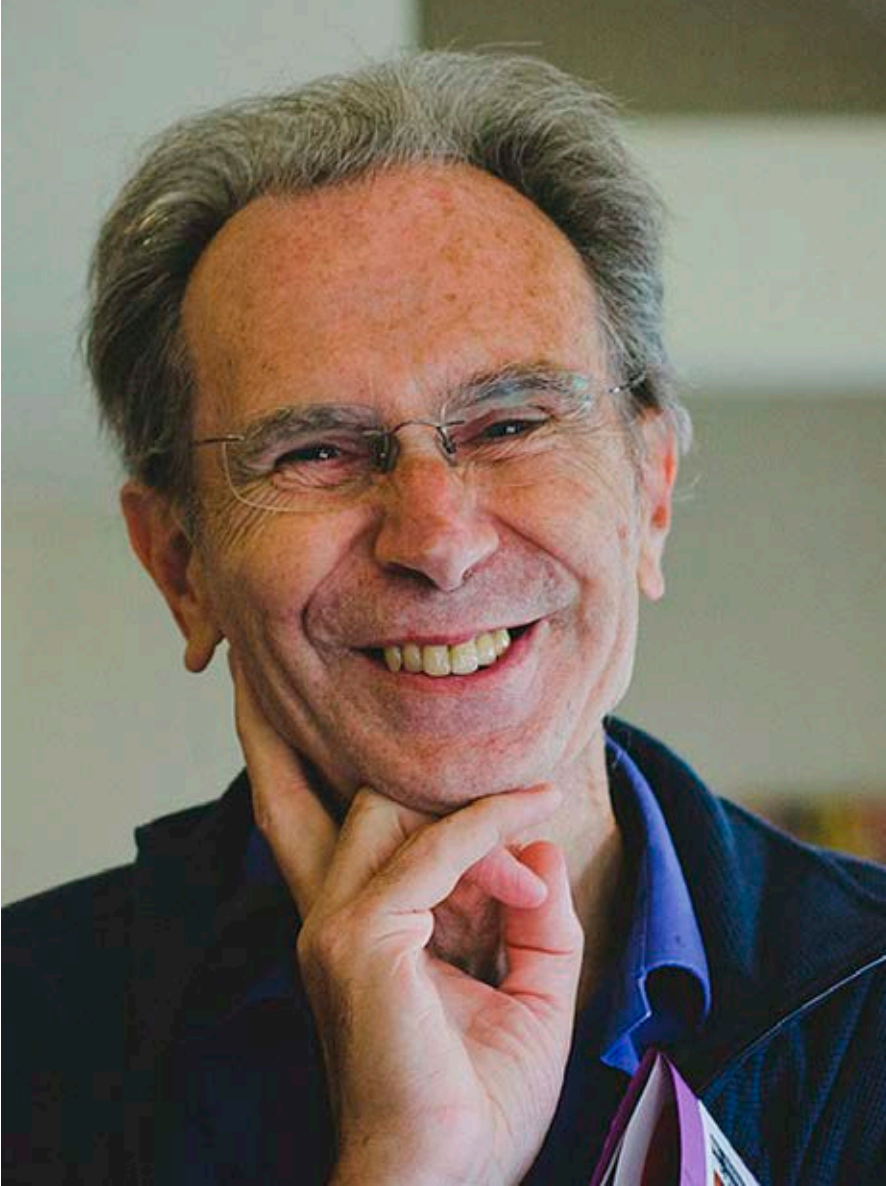
<sup>19</sup> Curtis, B. (2016), *ibid*.

<sup>20</sup> Warren, J-P (2014), *ibid*.

<sup>21</sup> Bkz. Joseph Michalski, “The Epistemological Diversity of Canadian Sociology.” Forthcoming in *Canadian Journal of Sociology*.

<sup>22</sup> Stokes, A. and McLevey, J. (2016) “From Porter to Bourdieu: The Evolving Specialist Structure of English Canadian Sociology.” *Canadian Review of Sociology*, 53(2): 176-202.

# > John Urry'i ve Çalışmalarını Hatırlamak



John Urry.

**B**ir kişiyi uzun zamandır tanıyorsanız, o kişiyi, yaptığı çalışmalarından ayrı tutmak kolay olmuyor, onun için belki de bunu denememek en iyisidir. John Urry'nin sosyal bilimlere olan katkısı yayınlarından ibaret değildi, örnek bir akademisyen olma biçimiydi.

John Urry, etkili bir araştırmacı ya da öğretmen olmak için, hakimiyet kurmak ya da "ürkütücü" bir karaktere bürünmek ya da zor bir yazım tekniğine sahip olmak gerekmediğini gösterdi. Her türlü gösterişten ve konuyla ilgili herhangi bir endişen uzaktı; rahat, hoş mizaçlı oluşu, keskin eleştirel zekasını ve çalışmaya olan olağanüstü iştahını gizliyordu. Her zaman, yıkmaktan çok inşa etmekle ilgilendi; kırmadan da eleştirel olabilen biriydi: uzlaşmacı tavırdan hiç uzaklaşmayarak fikir ayrılıklarını dile getirdi, ve gerek yazılarında gerekse de insan ilişkilerinde her zaman açıksözlü biri oldu. Özellikle, genç araştırmacıları hem entelektüel yolculuğunda kendisine eşlik etmeleri hem de kendi başlarına yeni alanlara yönelmeleri için cesaret vermek ve ikna etmekte çok iyiydi.

John'un öğrenme aşkı vardı, sosyolojide yeni konular açmak ve yeni düşünce biçimleri geliştirmekten gözle görülür bir entelektüel keyif alırdı; bu konular mekan, zaman, düzensiz kapitalizm, turizm, doğa, hareketlilik, iklim değişikliği gibi genel olabildiği gibi 3 boyutlu basımın olası toplumsal sonuçları gibi spesifik de olabilirdi. Sosyolojinin kurucularına karşı özel

bir bağıllığı yoktu, fakat kökeni ne olursa olsun, her türlü teorik kavramın kendi çalışma konularını aydınlatmasına açıktı. Diğer sosyologların anaakım gündemlere bağıllıkları sonucu gözden kaçırdıkları- turizm, hareketlilik ya da “offshore” faaliyetler gibi konuların da içerisinde olduğu, toplumsal gelişmeye merakı vardı. Ona göre, toplumsal teoriler onları yeni konulara uygulamak için *kullanılmalı* ve geliştirilmeliydi.

Bu kısa yazı, onun katkılarının boyutunu anlatmaya yetmeyecektir, dolayısıyla ben de yaşamının iki dönemi üzerinde duracağım- biri erken dönem kariyeri diğeri de kariyerinin son dönemleri. O’nun çalışmalarıyla ilk defa 1970lerin ortasında, eleştirel gerçekçilik, politik ekonomi ve toplumsal teori ve mekan konularında, ilgi alanlarımız kesiştiği için tanıştım. İnsan coğrafyası üzerine çalışan her insan gibi, bu bilgimi toplumsal teoriyle birleştirmenin yollarını arıyordum. John ise tam tersi bir çalışma alanından geliyordu, coğrafya üzerine çalışmalar yapmayı düşünüyordu. Gregory ve Urry’nin *Social Relations and Spatial Structures* (Toplumsal İlişkiler ve Mekansal Yapılar) kitabı bu karşılaşmaya dair teorik olası sonuçları araştırıyordu ve kariyerinin ileri dönemlerinde de – özellikle yerellik, hareketlilik ve offshore faaliyetlerine dair çalışmalarında- John, mekan ve toplum ilişkisi üzerine yeniden düşünmeye devam etti.

1970lerin sonu ve 80lerin başında, birçok Britanyalı sosyal bilimci Marxizmi benimseyerek radikal bir tutuma sahip oldu ve John da Marxizmi açık, dogmatik-olmayan ve verimli bir biçimde ele aldı. O zamanlarda, Sosyalist Ekonomistler Konferansı, çeşitli konular üzerinde köklü araştırma ve tartışmaları odağına alarak çalışmalar yapıyor, bütün ülkedeki araştırmacı ve aktivistlerin ilgisini çekiyor, her haftasonu düzenli olarak atölye çalışmaları yapıyordu. CSE Bölgecilik Grubu- adındaki bu etkinliklerin birinde- ilk defa John ile karşılaştım. “Lancaster Bölgecilik Grubu” İngiltere’deki çeşitli araştırma gruplarından biriydi ve belli yerlerde nelerin olup bittiğine dair araştırmaları radikal teori çerçevesinde ele alıyorlardı. “Bölge çalışmaları”, kapitalizmin nasıl değiştiğine dair süregelen tartışmaların, birçok kişi tarafından bu yeni dönemin “post-Fordist” olarak tasvir edildiği bir toplumsal çevrede , söz konusu durumun tam aksi istikametinde hareket ediyordu. Her ne kadar şimdi bu durumun, bizi finansallaşma ve neoliberalizmdeki önemli gelişmelerden uzaklaştırdığını görsek de, John ve meslektaş Scott Lash *The End of Organized Capitalism* (Düzenli Kapitalizmin Sonu) ve *Economies of Signs and Space* (İşaretler ve Mekan Ekonomileri) isimli kitaplarında, teorik ve ampirik araştırmayı birleştirip, kapitalizmin değişen yüzü hakkında farklı ve özgün düşünceler üretmişlerdir.

Son beş yılında, diğerlerinin yanı sıra!- iklim değişikliği, kaynaklar ve toplum hakkındaki sorunları araştıran üç kitap yayınlamıştır: *Climate Change and Society* (İklim Değişikliği ve Toplum), *Societies Beyond Oil* (Petrolün Ötesinde Toplamlar), ve *Offshoring* (Offshore Faaliyetler) Scott Lash’in de belirttiği gibi, John her zaman toplumsal geleceklere ilgi duyuyordu ve yakın zamanda Lancaster Üniversitesi’nde Toplumsal Gelecekler Enstitüsü’nün kurulmasına yardımcı oldu.

İklim değişikliği, şüphesiz, insan toplumunun karşı karşıya kaldığı en büyük mücadele alanıdır. Her ne kadar, son zamanlarda kapitalizm ve toplumun geleceği üzerine yapılan çalışmalar küresel ısınma konusunun oldukça az üzerinde dursa da, John fosil yakıtların modernitenin gelişmesindeki önemini fark eden ve iklim değişikliğinin gündelik yaşamdaki etkileri üzerine düşünen ilk sosyal bilimcilerden biri olmuştur. Birçoğumuz araştırmalarını arka aynaya bakarak, yani geçmişi çalışarak ileriye götürse de, John ileriye de bakmıştır. Diğer dünyalar- daha iyi ya da kötü olsalar da- mümkündür, ve bize, sosyal bilimcilerin bunu düşünüp değerlendirmeleri gerektiğin göstermiştir. İçinde bulunduğumuz bu korku dolu zamanlarda, umalım ki daha çok insan John’un teşkil ettiği örneğin izinden gitsin. ■

**Andrew Sayer**, Lancaster Üniversitesi, Birleşik Krallık



# > John Urry

## “Geleceğin” Sosyoloğu



Toplumsal Gelecek Enstitüsünün müdürlerinin toplantısı, Lancaster, 2015.

**Y**akın zamanda kaybettiğimiz John Urry, birçoğunu önemli eserlerin oluşturduğu yaklaşık yirmi kitaba sahip, Birleşik Krallık'ın en çok atıfta bulunulan sosyologlarından biriydi. Cambridge Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra, John tüm kariyer hayatını benim de kendisiyle 1977-1998 yılları arasında meslektaş olarak bulunduğu Lancaster Üniversitesi'nde geçirdi. *The End of Organized Capitalism* (Düzenli Kapitalizmin Sonu, 1987) ve *Economies of Signs and Space* (İşaretler ve Mekan Ekonomileri, 1994) isimli iki kitabı beraber yazdık. Her iki kitap da geleceği konu alıyordu, ve John bir çok yanı göz önüne alındığında, bir gelecek bilimciydi.

Bir doktora öğrencisi olarak, John ve Bob Jessop, John Dunn'ın Cambridge'de devrimler üzerine verdiği seminerde bulunuyorlardı, bu seminer belki de dünyanın en önemli Hobbess bilimcilerinden Quentin Skinner'dan esinlenilmişti. Devrimlerin, eskatolojik boyutu bir şekilde her zaman gelecekle bağlan-

tılıdır, Hobbess ise daha çok devletin gücüyle ilgilenmektedir. Muhtemelen, bu etkiler- devrimler ve devlet- John'a devletin gücünün gerçeklikleri ile ilgili fikirler vermiştir.

1975 yılında, John ve Russell Keat *Social Theory as Science* (Bir Bilim Olarak Toplumsal Teori) kitabında, belli bir “gerçekçilik” çerçevesinde sosyolojik epistemolojiyi ele aldılar. “Gerçek” toplumsal aktörlerin karşılaştıkları değildi, gerçek, ampirik toplumsal ilişkileri belirleyen derin yapıları. Bu, Louis Althusser'in 1970lerin Marxist yapısalcılığından ilham alan bir sosyolojik yapısalcılıktı. Fakat, her ne kadar Marxist yapısalcılık, ekonomik taban tarafından belirlenmekteyse de, Urry'nin yapısalcılığı daha çok toplumsal yapılara yönelik genel tanımlama oluşturmakta, yapısal nedensellik üzerinde durarak, bunun sadece gündelik ampirik deneyimleri değil, toplumsal değişimde de itici güç olduğunu öne sürmekte ve geleceğe dair toplumsal ilişkiler açısından yeni bir kapı açmaktaydı.

*Düzenli Kapitalizmin Sonu* ve *İşaretler ve Mekan Ekonomileri*, iyi eleştiriler almakla beraber bu kitaplara çokça da atıfta bulunuldu ve David Harvey ile Manuel Castells'in düşüncelerini etkiledi (ve onların düşüncelerinden de etkilendi) *Düzenli Kapitalizmin Sonu*, sermaye birikimini tartışırken, kapitalizmin içinde bulunduğu yeni aşamanın artık toplumsal ve kurumsal organizasyonlar tarafından değil, toplumsal bölünme tarafından yönetildiğini öne sürdü. John ve ben bu öne sürdüğümüz fikre, farklı perspektiflerden ulaşıştık.

Ben kapitalist düzensizlik argümanını, toplu merkezi (işçi sendikası ve işveren federasyonu) müzakerenin çözüldüğü bakış açısı üzerinden kurdum. John ise, 1980 sonrası kapitalizmin içinde olduğu dönemi, hareket, akış ve zaman kavramlarıyla ele almış ve bu kavramları ne geçmiş ne de şimdiki zamandan fakat gelecek üzerinden değerlendirmiştir. Bu kitapta, John'un zaman ve turizmde insan hareketleri ile ilgili bölümlere yer verilmiştir- daha sonra bu sav, John'un,

*The Tourist Gaze* (Turistin Bakışı) adlı kitabında tamamen geliştirilmiş ve bir anlamda turizm sosyolojisinin temel-lerini de atmıştır.

1980lerin sonunda John, Derek Gregory ile beraber *Social Relations and Spatial Structures* (Toplumsal İlişkiler ve Mekansal Yapılar) kitabının editörlüğünü üstlenmiştir. Doreen Massey ve kendisinin “yeniden yapılanma” görüşünün “değer zinciri”nin dönüşümü ile beraber ele alınması bu projenin kilit noktasını oluşturmuştur. Değer zinciri, örneğin Güney Amerika menşeli malların ve onların Meksika’da bir fabrikadaki dönüşüm-lerini ve Avrupa ile Amerika’da pazarlanmaları ve dağıtımlarını araştırarak, bir malın tedarik edilme sürecini takip etmektedir. Bu değer zincirleri, zaman ve uzam olarak birbirinden uzak yerleri birbirine bağlayıp, değer zincirini “esnetmiştir”. Bu durum bize, Giddens’in “mekan-zaman mesafesi” ve Harvey’nin “mekan-zaman sıkışması” hakkında ampirik örnekler vermektedir.

Bu, John ve benim *İşaretler ve Mekan Ekonomileri*’nde üzerinde durduğumuz, küresel akışlara dair daha

kapsayıcı bir sosyolojinin öncüsü olmuştur. Castells uzun süreden beri, önceki toplumsal yapılardan yeni küresel “akış” toplumuna doğru olan kaymayı işaret etmeye başlamış, bütün bir akış düzenini ortaya koymuştur: sermaye, emek hareketliliği, mal, çevresel zehirler akışı ya da “malullerin” ve bilgi ve iletişim akışı.

John, bunu “hareketlilik sosyolojisi” olarak geliştirdi ve bu sosyoloji, 1990ların sonundan yaşamının sonuna kadar araştırmalarının ve yazılarının ana eksenine haline geldi. Özellikle, turizm söz konusu olduğunda insanların nasıl bir yerden başka bir yere doğru hareket ettiği ile ilgilendi, ama hareketlilik konusunda yazdığı tüm kitaplarında, okunması gerekli ve ilgi çekici olan “otomobiliteler” üzerine de bir bölüm vardır. Bu bölümde, dünyayı teknolojik bir bakıştan, araba ekseninden görmekteyiz.

John, daha sonra, iklim değişikliği konusunda çeşitli kitaplar yazarak, hareketlilik, ya da “malullerin” akışı gibi temalara geri döndü- bu dönüş, John’un siyasi görüşü olarak da sola kaymasıyla aynı zamana rastladı. Ben her zaman John’dan daha çok sol

görüşü savunuyordum, fakat 2010 yılında, John kapitalizmi, yeni kitabı *Offshoring* (Offshore Faaliyetleri)’de daha sert eleştiriyordu. Şangay’da sosyologlar ve ekonomistlerin davetli olduğu, benim de eş- ev sahipliğini yaptığım Birleşik Krallık Araştırma Konseyi konferansını hatırlıyorum. O konferansta, önemli, neoliberal ve hatta iklim konusunda şüpheli yaklaşımları olan bir Fransız ekonomist vardı, John ise 60lı yaşlarının ortasında biri olarak, Fransız ekonomistle 25 yaşındaki bir genç adam tutkusuyla görüşlerini tartışmıştı.

John geleceğin sosyoloğuydu. Onunla, her ikimiz de neredeyse 30lu yaşlarımızdayken tanıştım; 21 sene birbirimizin meslektaşları olduk, ve geri kalan yıllarımızda ise birbirimizin en iyi arkadaşı olduk. Uzun yıllar boyunca John’un partneri olan Sylvia Walby, John’un benim hakkımda, bir nevi içgüdüsel bir zeka olduğumu ve bu zekanın hemen her zaman kontrolden çıkmaya hazır olduğunu düşündüğünü söylemişti. John’a bu vahşi enerjiyi biraz da olsa yapılandırdığı için ödemesi mümkün olmayacak şekilde borçluyum. Onu özliyorum. Hepimiz onu özliyoruz. ■

**Scott Lash**, Scott Lash, Goldsmiths, Londra Üniversitesi, Birleşik Krallık

# > John Urry

## Sosyologların Sosyoloğundan Daha Öte



Düşük-Karbon Inovasyon Konferansı,  
Shenzhen, Çin, 2016.

**J**ohn Urry'nin zamansız ölümü ailesini, arkadaşlarını ve meslektaşlarını derinden etkiledi. Kendisiyle ilk defa 1967-1970 yıllarında Cambridge Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimimizi aldığımız dönemde arkadaş olmaya başladık, ilgi alanlarımızı ve danışmanlarımızı paylaştık, sonrasında Sosyalist Ekonomistler Konferansı ve sosyoloji özel oturumlarında konuşma imkanı bulduk ve 1990 yılında Lancaster Üniversitesi'nde sosyoloji bölümüne atandığımda tekrar birbirimizin meslektaşları olduk.

John Urry, eğitimi ilk olarak, Cambridge Üniversitesi Christs' College, Ekonomi ve Siyaset bölümünde, kendisinin danışmanlığını, hemen sonrasında Nobel Ödülü de alan ekonomist James Mead'in yapmış olduğu, çift anadal programını yaparak tamamladı. O yıllarda, John Maynard Keynes'in çalışmaları halen Cambridge'te ciddiyle takip ediliyor ve heteredoks ekonomi ekonomi politiğin içinde yer alıyordu. John daha sonra Ekonomi ve Siyaset Fakültesi'nde doktora yapmaya başlayarak (o dönemde, Cambridge Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler ve Siyaset Bilimleri Fakültesi yoktu), Britanya Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi'nden aldığı araştırma bursuyla, göreceli yoksunluk ve devrimler konusunda çalıştı. Bu, Thatcher'ın savaş yanlısı Eğitim ve Bilim Bakanı Sir Keith Joseph'in, aile yoksulluğunu döngüsel kültürel yoksunluklukla açıklayan teorisinin sosyologlar tarafından kabul görmemesine içerlediği, sosyolojinin bir bilim olduğunu reddettiği ve SSRC'nin Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Konseyi olarak yeniden adlandırılmasına dair öneri verdiği zamandan önceydi. Yıllar sonra John, Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlileri ve

Başkanları Kürsü'sünün 1989-1992 yılları arasında ulusal başkanlığını yürüttü, ve sosyal bilimleri benzer saldırılardan korumakla ilgilendi, 1999 yılında ise Birleşik Krallık Sosyal Bilimler Akademisyenler, Eğitimli Toplamlar ve Uygulayıcılar Ulusal Akademisi'nin (daha sonra ismi Sosyal Bilimler Akademisi olarak değiştirilen) kurulmasına yardımcı oldu.

John, 1970 yılında doktora bitirmeden önce, Lancaster Üniversitesi'nde sosyoloji dersleri vermeye başladı. 46 yıl hiç ara vermeden bu görevi sürdürerek, bölümün güçlü ve esnek araştırma kültürüne hem kendi çalışmaları hem de üniversitede bir enstitü kurma çalışmalarıyla büyük katkı sağladı. 1970lerde, "Teknolojik devrimin en ileri safhası"nın yaşanmakta olduğu en sert zamanlarda ve sol görüşe dair düşüncelerin etkisiyle, üniversiteler büyük bir değişim geçirdi ve akademisyenler ve biliminsanlarından büyük taleplerde bulunuldu. Ama John, her zaman öğrenme aşkını, toplumsal değişime dair merakını, yeni konular ve düşünce biçimlerini araştırmaya yönelik tartışmasız entelektüel hazzını- güç, toplumsal teori, mekan, zaman, yerellik ve bölgecilik, düzensiz kapitalizm, boş zaman ve turizm, doğa ve çevre, hareketlilik, küresel toplumun çıkmazları, enerji kullanımı ve iklim değişikliği, kent tasarımı, 3 boyutlu basımın olası toplumsal sonuçları ve son zamanlarında, şimdinin geleceği ve geleceğin geleceği konularında- her daim korudu. Bu ilgi alanlarının birçoğu, Lancaster Üniversitesi'nde Toplumsal Gelecekler Enstitüsü'nün kurulmasına ön ayak oldu.

John'un yaşamını saygıyla anmamızda katkılarını esirgemeyen Scott Lash ve Andrew Sayer, John'un ilham veren



çalışmalarından bahsettiler. Benim kişisel favorim, John'un Russell Keat ile birlikte titizlikle ele aldığı, kapsamlı ve kendisinin bu zamana kadarki teorik izleğini biraraya getirerek, benim de sosyal bilimlerin felsefesi adlı çalışmama ilham veren *Social Theory as Science* (Bir Bilim Olarak Toplumsal Teori, 1975 yeni basımı 2015 yılında yapılmıştır) kitabıdır. Öte yandan, değişmekte olan teorik ve bağımsız tartışmaları yakından takip eden John, geniş kapsamlı okumalar yapar ve bu okumaların katma fikri değerini, hangi yeni görüşleri ortaya koyduğunu, ne tür anomaliler ve özgün nitelikleri açığa çıkardığını ve neye öncülük ettiğini sorgulardı. İlgilendiği alanlar çeşitlilik göstererek doğa ve çevre bilimleriyle olan bağını kurmakta ve Lancaster'daki sosyoloji bölümünü karakterize eden güçlü "post-disipliner" yaklaşımının bir göstergesi olmaktadır. Bu durum, John'un disiplinler, paradigmalar ve epistemik topluluklar arasında aracı olabilmesi, birçok öğrenci ve biliminsanıyla dogmatik-olmayan, demokratik yollarla bağ kurması, onları kendi ilgi alanları ve projelerinin yolundan gitmeleri konusunda cesaretlendirmesi ve geniş fikri sermayesinden yararlanarak fikirler ve görüşler sunması ve bunların insanlarla etkileşimi boyunca yenilenip, artması konularında önemli bir noktayı oluşturmuştur.

Seçkin bir sosyolog olabilmenin ve öyle kalmaya devam etmenin bir çok yolu vardır. John bunların birçoğunu başarıyla yerine getirdi. Ancak, hiçbir zaman ününü güce dayanarak ya da entelektüel bütünlüğünden feragat ederek sürdürmedi. Bağlılıklarına ve eleştirel katılıma dair "yerel" di, ve her zaman öğrencilerine ve meslektaşlarına şevk dolu destekler verdi. Ancak, Alvin Gouldner'ın öne sürdüğü organizasyonel kimlikler arasındaki ayırt edici özelliklerinden yararlanmaya kalkarsak, John'un küresel entelektüel varlığıyla tam anlamıyla bir "kozmopolit" olduğunu söyleyebiliriz. İlgi alanları ve projeleri doğa ve toplumsal dünyayı kapsamakata, ve etkisi kişisel ağlar ve yeni ortaya çıkan

konulardaki zamanında müdahaleleri sayesinde küresel boyuta ulaşmaktadır.

John, bu zanaati bilen ve ona saygı duyan, öte yandan onu geliştirmeyi amaçlayan "sosyologların sosyoloğuydu". En ileri yenilikleri ve bu disiplini politikacılar tarafından saldırılara karşı kararlılıkla savundu ve yüceltti. Yorulmak bilmeyen entelektüel bir ruhtu- profesyonel kariyeri sosyolog olan, belli bir projeye sıkı sıkıya bağlı kalarak disipline dair dar-görüşlü bir anlayış taşıyanların anti-teziydi. Sınır tanımayan merakı ona hareketli bir yaşam yaratarak, birbirinden farklı alanlar arasında bağ kurmasına ve yeni araştırma ve politika tartışmalarının içinde olması için güç verdi. Gerçekten de John, sosyal bilimlerin teorik, ampirik ve uygulamalı alanlarının ön cephesinde yer aldı, toplumsal trendleri gösterdi ve yenilikçi çalışmaları şekillendirdi. Yazılarıyla, ortak çalışmalarıyla, uluslararası ağları geliştirmesinde, araştırma yönetiminde, bitmek bilmeyen denetimlerle müzakare etmesi ve sosyal bilimlere teşvik etme konularında başardıkları göz kamaştırıcıdır. Aynı derecede muhteşem olansa, bütün bunları rahat, cömert, ulaşılabilir ve hoş mizacını kaybetmeden gerçekleştirmesidir.

John 'un aynı zamanda kahraman bir ruhu vardı- C.Wright Mills (1959 yılında bir klasik olan, *The Sociological Imagination* - Sosyolojik Tahayyül'ün yazarı) gibi, sonunda hatalı olma riski de olsa, önemsiz bir gerçeği sürekli dile getirmektense kayda değer şeyler söylemenin daha önemli olduğuna inanırdı. Son zamanlarında, bir halk aydını olarak, etkin biçimde, insanlığın ve gezegenin geleceğine dair önemli konularda tartışmalara katılarak, bu tartışmalarda taraf oldu. Her şeyden çok, John mükemmel bir meslektaşı ve etkisi, ilham verdiği çalışmaların ve tartışmaların ışığında yaşamaya devam edecektir. ■

**Bob Jessop**, Lancaster Üniversitesi, Birleşik Krallık

# > Yakınlık ve Hareketlilik:

## John Urry'i Anmak



Geleceğin Şehirleri: Akıllı mı Mutlu mu?  
Konferansı, Lancaster, 2016.

**T**am da ortak-yazarlığını yaptığımız "Mobilizing the New Mobilities Paradigm" (Yeni Hareketlilik Paradigmasını Harekete Geçirmek) adlı makalenin yeni bir akademik dergi olan *Applied Mobilities* (Uygulamalı Hareketlilikler) 'de- bu makale geçtiğimiz on yılı aşkın süredir sosyal bilimlerin konusu olan hareketlilikler paradigmasının etkisini değerlendiriyordu- yayınlanmasını kutluyorken, ne yazık ki Britanyalı sosyolog John Urry'i Mart ayında kaybettik. Aynı zamanda, *Current Sociology* (Çağdaş Sosyoloji) için "hareketlilikler dönüşü (dönüşümü) ve "mekansal dönüş (dönüşümü)" arasındaki ilişkiyi ele aldığımız denemenin ortasında- daydık; John ile mekan ve hareketlilik üzerine düşüncelerinin kökenini, ve bir disiplin olarak sosyolojiyle olan ilgisini konuşma fırsatı bulduğum için kendimi şanslı hissediyorum.

Biraz da John'un da orada olduğunu bildiğim için, 1998 yılında Lancaster Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde çalışmaya başladım. Başarılı bir şekilde ortak çalışma ve disiplinler-ötesi bir ortam yarattığından dolayı John onlarca lisansüstü öğrencisini, post-doktora yapan biliminsanlarını, misafir araştırmacılar ve yeni öğretim görevlilerini Kuzeybatı İngiltere'ye çekti. Hareketlilikler konusunda birkaç makalede beraber çalıştıktan sonra, 2003 yılında Lancaster'da Hareketlilikleri Araştırma Merkezi'ni kurduk; takip eden yıllarda da Alternatif Hareketlilikler Geleceği Konferansı'nın açılışını yaptık; Kevin Hannam ile beraber *Mobilities* (Hareketlilikler) adlı akademik dergiyi kurduk, *Environment and Planning A* (Çevre ve Planlama- A)'in "maddesellik" ve "hareketlilikler" üzerine çıkardığı özel sayıda editörlük yaptık

ve *Mobile Technologies of the City* (Şehrin Mobil Teknolojileri)'in de editörlüğünü üstlendik. Bu temel çalışmada, mekansal ölçeklerde düşünmenin üzerine vurgu yapılmakta, disiplinlerarası sınırlar flulaşmakta, maddesellik ve zamansallık araştırılarak, ulusal ya da toplumsal "yerleşmiş" çerçevelerin ötesine geçmek ve "hareketlilikler" in farklı bir sosyal bilim yaratmadaki vizyonu: daha açık, daha geniş kapsamlı, diğer alanlara daha uyum sağlayabilen ve daha canlı bir vizyon- üzerine belirli noktalara işaret edilmekteydi.

Ben, John ile, Lefebvre'in 1974'te yayınladığı *La Production de l'espace* (Mekan Üretimi)'dan başlayarak ve yakın zamanda kaybettiğimiz bir diğer büyük düşünür Doreen Massey'in Britanya'da yol açtığı tartışmalara dek uzanan, toplumsal teoriye konu olan

hareketliliklerden mekansal dönüşe (dönüşüme) kadar çeşitlilik gösteren ilgi alanlarının kökenine indiğimiz konuşmamızdan ötürü çok memnunuz. Massey'nin 1984 yılında yayınlanan *Spatial Divisions of Labour* (Mekansal İş Bölümü) , sermayenin belli yerlerde ve o yerlerin dışındaki karmaşık ve çeşitlilik gösteren hareketlerini ve yerlerin her birinde ortaya çıkan sedimentasyon biçimlerini ele aldığı bir çalışma olmuş; bunu Gregory ve Urry'nin 1985'te yayınladıkları *Social Relations and Spatial Structures* (Toplumsal İlişkiler ve Mekansal Yapılar) takip etmiş, bu kitap Harvey, Giddens, Massey, Pred, Sayer, Soja ve Thrift'in coğrafya ve sosyoloji alanında bu konuyla ilgili katkılarını bir araya getirmiştir. Bu koleksiyon, John'un "insanların boş zaman bağlamında yerlere ve o yerlerin dışına hareketleri" konusuna olan yönelimine dair bilgi vermekle beraber, bu konu *The Tourist Gaze* (Turistin Bakışı, 1990)'de daha ayrıntılı ele alınmıştır, öte yandan çoklu hareketlilikler ve bu hareketliliklerin mekansal sonuçları, Larry ve Urry'nin yazdıkları *The End of Organized Capitalism* (Düzenli Kapitalizmin Sonu, 1987) ve *Economies of Signs and Space* (İşaretler ve Mekan Ekonomileri, 1994) kitaplarında da yer aldı. John'un daha önceki dönemde yazdığı *Social Theory as Science* (Bir Bilim Olarak Toplumsal Teori, 1975, Russel Keat ile birlikte) ve *The Anatomy of Capitalist Societies* (Kapitalist Toplamların Anatomisi, 1981) kitaplar da önemli teorik katkılarda bulunmuş, kendisinin daha sonraki çalışmalarının yönünü belirlemede temel oluşturmuştur. 1990ların ortalarında, "akış" ve "ağ" mekanlarının kuramsallaştırılması, Castell'in 1996 yılında *Network Society* (Ağ

Toplumu) adında yayınladığı üçlemesiyle ve "hareketlilik" kavramının milenyumla beraber önemli bir terim olarak ortaya çıkmasıyla daha büyük önem kazanmıştır. Urry'nin *Sociology Beyond Societies* (Toplamların Ötesi Sosyoloji) çalışması, yeni ortaya çıkan mekansal sosyal bilimlerin ana kavramı olan hareketlilik ya da "mobil sosyoloji" konusunda- geçtiğimiz on beş yılda, en azından Amerika'nın dışında giderek etkisini arttıran bir yaklaşım olarak- tüm dikkatleri üzerinde toplamıştır.

Hareketliliklere doğru yönelim *Environment and Planning D: Society and Space Theory* (Çevre ve Planlama- D: Toplum ve Mekan Teorisi), *Culture and Society* (Kültür ve Toplum) ve 1980lerin başında *Polity Press* (Polity Yayınları)'in kurulmasıyla aynı zamana rastlamıştır. John bu yayınların, post-disipliner sosyal bilimlerin gelişimi için bir girişim ve Thatcher hükümetinin üniversitelere ve özellikle üniversitelerin sosyal bilimler programlarına desteği kesmesine bir tepki olarak ortaya çıktığını belirtmiştir.

John aynı zamanda çalışmalarının Amerikan sosyal bilimler ve "Britanya ampirizmi"ne karşı olduğunu söylemiştir. Birleşik Devletler'den biri olarak benim görüşüm ise, anti-pozitivist ve eleştirel teoriyle yanyana hareket eden John Urry'nin çalışmaları yeni hareketlilikler paradigmasıyla - bu paradigmanın eleştirel, angaje, post-disipliner sosyal bilimler için umut ışığı taşıdığını düşünüyorum- bütünleşme konusunda Amerika Sosyoloji Derneği ve Amerika'daki birçok anaakım sosyoloji bölümlerinde karşılaşılan gözle görülür isteksizliği açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Herhangi bir şeyi "yeni paradigma" olarak öne sürme konusunda gösterdiği aşırı gururlanmaya rağmen, John karakter olarak kendini geri planda tutan mütevazı biridir, hiçbir zaman kendi başarılarını ilan etme gereği duymamıştır. John'un kişisel tutumu tamamen anti-elitist ve anti-neoliberal olmakla beraber, bu tutumu maddesel bir biçimde günlük iletişimde görülmekte, sembolik bir biçimde ise mavi pamuklu gömlek, mavi ceket ve pantolondan oluşan, her zaman yakası açık ve kravat takmadığı, tek renkten oluşan iş kıyafetinde görülmekteydi. Tepeden tırnağa eşitlikçiydi, gösterişçiliğe, hiyerarşiye ya da statü arayışına tahammülü yoktu. O bulaşıcı gülümsemesiyle dünyanın dört bir yanından öğrencileri ve ziyaretçileri karşılar, ve her zaman herkese masasında yer verirdi.

John Urry yeni bir mobil sosyoloji yaratmıştır: bu sosyoloji, disiplinlerin ötesine geçen, yeni entelektüel oluşumları ortaya çıkaran, ve önemli kamu meselelerine- son dönem üzerinde çalıştığı iklim değişikliği, kaynak oluşturma ve kayıtdışı ekonomi konularının da dahil olduğu-, dikkat çeken sosyolojinin dünyayla olan bağını yenilemeye olanak tanımaktadır. Yeni hareketlilikler paradigması ve Urry'nin geniş kapsamlı çalışmaları, akademik departmanlardaki hiyerarşiye, profesyonel kurumlara ve neoliberal üniversitenin disipliner kapalılığına karşı mücadele ederken, Amerikan ve Britanya sosyal bilimlerinin niceliksel ampirik geleneklerinin de karşısında durmaya devam edecektir. Sosyoloji, kendisinin attığı adamları devam ettirmede başarılı olacaktır. ■

**Mimi Sheller**, Drexel Üniversitesi, ABD



# > Cinsel Şiddete Karşı Yürütülen Öğrenci Kampanyaları

**Ana Vidu**, Barcelona Üniversitesi, ISA Ekonomi ve Toplum (RC02) Araştırma Komitesi üyesi ve **Tinka Schubert**, Loyola Üniversitesi, Endülüs, ISA Toplumda Kadın (RC32) Araştırma Komitesi Üyesi<sup>1</sup>



İllüstrasyon: Arbu

**K**alifornia-Berkeley Üniversitesi'nin, uzun süreden beri kampüste yaşanan cinsel istismar ve cinsel saldırı konularındaki tartışmaların merkezinde yer almasının nedeni, olağandışı sayıda vakayla karşılaşması değil, bu konuya tepki gösterme biçimidir. Ne yazık ki, bu sorun birçok üniversitede yaygın olarak görülmektedir. Bu meseleyle ilgilenen üniversitelerden biri olarak, UC Berkeley cinsel istismarla mücadele etmede alışılmadık bir öğrenci hareketliliğine sahne olmaktadır- bu hareket diğer kampüslere de sıçramaktadır.

UC Berkeley'nin kampüste yaşanan toplumsal cinsiyete yönelik şiddete karşı öğrenci eylemlerindeki öncü geleneği, onu bu çabasında lider kılmaktadır. Bu mesele ilk olarak 1970lerin sonunda sosyoloji öğrencileri, *Women Organized Against Sexual Harrasment* (WOASH-Cinsel İstismara Karşı Kadın Örgütlenmesi) oluşumunu meydana getirerek, on üç öğrencinin bir sosyoloji profesörü hakkında şikayette bulunduğu vakayı temsil etmek için eyleme geçmeye karar vermişlerdir. İlk vakalarında, Amerika'daki yüksek öğretim kurumlarının toplumsal cinsiyete yönelik şiddet konusundaki

sessizliklerinin bozulmasına yardım etmiş, üniversitelerdeki cinsel istismar ve saldırıya karşı mücadelede yeni bir zemin oluşturmuştur.

1979 yılında üniversite hakkında federal bir şikayette bulunarak, IX sayılı kanunun akademide yaşanan cinsel saldırılara karşı kullanılmak üzere hukuki çerçeveyi oluşturmasına yönelik vaka, WOASH'ın ilk eylemlerinden biri olmuştur. Ama, WOASH bu vakadan sonra da durmamıştır. İki yıl sonra, kampüse gelen yeni öğrencilere dağıtılmak üzere yönlendirici rehberler hazırlamış, bu rehberde öğrencilerin cinsel istismarı anlayabilmeleri için gerekli materyaller sunarak yardımda bulunmuş ve üniversite tarafından kabul görmeyecek bu tutumu ana hatlarıyla anlatmıştır- bununla birlikte, bu rehberlerde böyle kabul edilmez bir eylemle karşılaşan kişilerin yardım alabileceği ya da şikayetlerini iletebileceği yerler için de tavsiyeler bulunmaktadır.

1990larda, şikayet sayılarıyla birlikte üretilen politika sayıları, bu tür istismar ya da saldırılardan kurtulanlar için kaynaklar ve kampüslerde yaşanan cinsel istismar vakalarını

önlemek ve çözmek için açılan özel büroların sayısı önemli ölçüde artış gösterdi. 2003 yılında, “Hayır hayır demektir”, cinsel birliktelik öncesinde “rıza”yı öne sürmek adına *Suç Teşkil Eden Cinsel Saldırı Yasası*’nın içinde yer aldı.

2010ların başında, ülke çapında aktivist öğrencilerden oluşan yeni bir topluluk, üniversitelerin bu tür şikayetleri ciddiye almadığını, dolayısıyla IX sayılı kanunun da ihlal edildiğini iddia etti. Amerikan üniversitelerine yönelik şikayet dosyaları, üniversitelerin cinsel şiddete karşı öğrencilerini yeteri kadar korumadığı suçu üzerine açıldı. 2013 yılında, Kaliforniya Devlet Yasama Organı, UC Berkeley’nin cinsel istismar ve cinsel saldırıya yönelik politikalarını gözden geçirmesini istedi; bir yıl sonra 2014’te, öğrenciler “Evet Evet demektir” adlı rıza yasasının üniversite kampüslerinde de yer almasında ısrar ederek, her türlü cinsel ilişkinin *olumlayıcı, bilinçli ve gönüllü anlaşmaya* dayanması gerekliliğini öne çıkararak, mağdurların her zaman “hayır” diyemeyebileceğinin bilinmesini istemişlerdir.

2015’te, öğrenci eylemleri hiç olmadığı kadar ses getirmiş, üniversite topluluğundan destek ve dayanışma görmüş, ve toplumsal cinsiyete yönelik şiddete karşı çıkmak adına üniversite üyelerini cesaretlendirmiştir. Yakın zamanda, fakülte ve bölüm üyelerinden gelen toplumsal baskı, Berkeley’de astronomi profesörlüğü yapan ve aynı zamanda Nobel Ödülü adayı bir öğretim görevlisinin kendisine yönelik birkaç yıl önceye kadar dayanan, cinsel istismar şikayetleri sonucunda istifa etmesini sağlamıştır. Bundan kısa süre sonra, Kaliforniya Üniversitesi’nde, fakülteye yöneltilen cinsel saldırı suçlarıyla başa çıkmak için üniversite prosedürlerinin araştırılması adına bir komite kurulmuştur.

Amerika’daki üniversite kampüslerinde cinsel şiddete yönelik mücadele hem toplumsal eylemliliği hem de hukuki değişiklikleri beraberinde getirmektedir. WOASH’ın 1979 yılındaki protestosu, *bağlamı oluşturmak* adına önemli olup, sesini duyurmak ve istismarcılar ile üniversitelerin bu tür istismarcılara yönelik sessiz duruşuna karşı şikayet dosyaları açılmasında emsal olmuştur. Bu eylemler kampüs kültürünün değişmesine yardım etmiş, tüm ülkede kamunun farkındalığını yükselterek, saygı kültürünün yaratılması ve herhangi bir üniversite üyesinin uygulayacağı cinsel istismara sıfır-tolerans gösterilmesini sağlamıştır. Üniversite kampüslerindeki cinsel saldırılar artık toplumun bütününde bir sorun olarak ele alınmaktadır- bu durum da kurtulanların hem resmi hem de resmi olmayan destek mekanizmalarından yararlanabileceğini göstermektedir.

Kampüslerdeki aktivist öğrenciler, Berkeley’deki politikalarla mücadele etmek ve bu politikaları geliştirmek için hareketlerine devam etmektedir- örneğin, kampüsün ana girişinde öğrencilerin çeşitli toplumsal konulardaki endişelerini dile getirmeleri bir gelenek haline almaktadır. Berkeley’e giden otobüste bile, cinsel istismar konusunda sohbetler duyabilirsiniz. Kampüste, öğrencileri eylem yaparken görebilirsiniz, bu sırada da toplumsal cinsiyete karşı çeşitli söylemlerin yer aldığı T-shirtlerden oluşan bir “sergi” de idari binanın yakınlarından gözlenebilmektedir. Cinsel saldırı konusunda dersler düzenli olarak verilmekte, ve öğrenci gazetelerinde,

kampüsteki toplumsal cinsiyet şiddetiyle ilgili en son haberler birinci sayfada yayınlanmaktadır.

Amerika’da, cinsel istismara karşı kampanyalar, ulusal ve yerel konferanslarla beraber bu konuyla ilgilenen ulusal dernekler aracılığıyla da yürütülmektedir. Önemli kampanyalardan birini oluşturan *Kampüste Tecavüze Son Verin* ismini taşıyan bu girişim, kurtulanlar ve aktivistler tarafından oluşturulmuştur. Cal TV’de yayınlanan *A look into sexual assault* (Cinsel saldırıya bakış) programı, *The Hunting Ground* (Avlanma Alanı) isimli bir belgesel; “*Again and Again*” ‘in (Yine ve Yeniden) de dahil olduğu kitaplar ve romanlar bu konudaki diğer insiyatifleri oluşturmaktadır. Siyasi boyutta ise, Birleşik Devletler Hükümeti, “*Not Alone, together against sexual assault*” (Yalnız Değilsin, Hepimiz Cinsel Saldırıya Karşı) adında bir internet sitesini kurup, kaynaklar, veriler, yasalara yer vererek; okullar, öğrenciler ve bu konuyla ilgilenen herkes için faydalı bilgiler yayınladı. Beyaz Saray ve Ulusal Kampüs Liderliği Konseyi “*It’s on US*” (Bizim Suçumuz) adıyla düzenlediği kampanyayla ulusal bir sorun olarak görülen kampüsteki cinsel saldırıyla ilgili farkındalığı arttırmak, eyleme geçmek ve önlemek için destekte bulundu. Hükümet, seyirci kalmamaya, çözümün bir parçası olmaya Söz Verdi. *It’s on us*, üniversite kampüslerini çepeçevre saran cinsel saldırıyla ilgili kültürel bir değişim yapmayı ve her mağdura gerektiği ölçüde kaynak sağlamayı amaç edinmektedir.

Öğrencilerin, Berkeley ve diğer Amerikan üniversiteleri kampüslerinde bulundukları eylemler, sadece cinsel istismara verilen kurumsal tepkileri değiştirmekle kalmayıp, küresel boyutta öğrenci hareketliliğini de etkilemiştir. Belirtiliği üzere, kurtulanlar arasındaki güçlü dayanışma ağları tüm dünyada kilit rol oynamaktadır ve bu ağlar, ileride de bu mücadelenin gelişimini hızlandıracaktır. Örneğin İspanya’da, feodal yapılar tarafından empoze edilen sessiz kalma ve saldırganların karşılık verme tehditlerine rağmen, geçen senelerde bu konuyla ilgili öğrenci kampanyaları yürütülmüştür. Bugün, *Solidarity Network of Victims of Gender Violence at Universities* (Üniversitelerde Toplumsal Cinsiyet Şiddeti Mağdurları Dayanışma Ağı), İspanya’da güçlü hareketi desteklemektedir. Öte yandan, bu sıralarda bile, çok az sayıda fakülte üyesi bu mücadeleye katılmakta ve katıldıkları takdirde ise ciddi misillemelerle karşılaşmaktadır. Bu ağ, bir üniversite profesörüne cinsel istismar şikayetinde bulunan aktivistler ve mağdurlar kurmuştur. Kurumsal bir yanıt alamamakla karşı karşıya kaldıklarında ise, harekete geçmeye, medyaya ulaşmaya ve kampüslerde cinsel saldırıya uğrayan tüm öğrenciler ve mağdurlar için bir referans ağı oluşturmaya karar verdiler. Bu ağ, akabinde, İspanya Sağlık, Sosyal Hizmet ve Eşitlik Bakanlığı tarafından “en iyi uygulama” seçilmiştir.

Amerikalı öğrencilerin toplumsal cinsiyet çerçevesindeki toplumsal hareketi ve aktivizmi İspanya’ya ve diğer ülkelerdeki kampüslere de ilham kaynağı oldu. Güçlü halk katılımıyla desteklenen bu hareketler, gelecek nesillerin hak ettikleri üniversitelerin kurulmasında önemli bir rol oynayacaktır. ■

Ana Vidu’ya ulaşmak için: <[ana.vidu@ub.edu](mailto:ana.vidu@ub.edu)>

Tinka Schubert’e ulaşmak için: <[tschubert@ub.edu](mailto:tschubert@ub.edu)>

1 Bu makalede yer alan araştırma Ana Vidu’nun Kalifornia Berkeley Üniversitesi’ni ve Tinka Schubert’in New York City Üniversitesi’ni ziyareti sırasında gerçekleştirilmiştir.

# > Mondragon'un Üçüncü Yolu: Sharryn Kasmir'e Cevap

**Ignacio Santa Cruz Ayo**, Barcelona Otonom Üniversitesi, İspanya ve **Eva Alonso**, Barcelona Üniversitesi, İspanya



Mondragon Şhhrinde bir duvar resmi.  
Fotoğraf: Christian Weber.

mekte ya da iflas etmekte" olduğunu öne sürmektedirler. Mondragon'un açıkça iflas etmediği görülmektedir. Birçok eleştirmen-Kasmir'in de dahil olduğu- Mondragon'un istikrarsız çalışma şartlarına sahip sıradan bir kapitalist şirkete dönüştüğünü gösterme amacındadır. Bu eleştiri genellikle iki unsur taşır: geçici süreyle çalışan işçilerin artması ve kooperatif özelliği taşımayan kuruluşların uluslararası düzeyde yayılması. Bu makalede, Mondragon'un üyelerinin, kooperatife dair ilkelerinden vazgeçmek yerine karşılaştıkları bu zorlukları, modellerini güçlendirmek ve zenginleştirmek adına bir fırsat olarak görmeleriyle ilgili veriler sunacağız. Araştırmamızda, kooperatifler için üçüncü bir yol olarak, yeni, kapitalist-olmayan rekabetçi kooperatif modelini tanımlayacağız.

60 yıldan daha uzun bir süredir, kalite ve sürdürülebilir işlerin yaratılması Mondragon'un ana amacı olmuştur. 2014 yılı yıllık raporuna göre, bünyesinde an itibarıyla 263 organizasyon ile 103 kooperatif ve 125 üretime yardımcı alt kuruluşun bulundurmakta olan bir gruptur. Bununla beraber Grup, 74,117 işten de sorumludur. Mondragon, tarihi boyunca iş yaratmış ve bu işleri ekonomik durgunluğun olduğu zamanlarda bile korumuştur; yaratılan işler, mümkün olduğunca, kalıcı işler olmuştur. Bugün de, kooperatif-dışı işlerin çoğunluğu üç alanda faaliyet göstermektedir: dağıtım sektörü, İspanya endüstriyel alt kuruluşlar ve uluslararası alt kuruluşlar.

Mondragon, geçici süreli işleri kooperatif işlere dönüştürmek adına üç ayrı strateji uygulamaktadır. Dağıtım sektöründe, Mondragon EMES (*Estatuto Marco de la Estructura Societaria*) planını uygulamaktadır. Mondragon'un dağıtımçı kuruluşu Eroski, bir diğer dağıtım şirketini (Caprabo) bünyesine katmış, akabinde her iki gruba ait süpermarketleri birleştirmişti. 2009 yılında, Eroski Genel Kurulu, EMES planını onaylayarak, tüm işçilere işçi kooperatiflerinin orta-

**K**ooperatifler hakkında araştırma yürüten biliminsanları olarak, *Küresel Diyalog*'a kooperatifler hakkında bir tartışma başlattığı ve Sharryn Kasmir'in *Küresel Diyalog*'un 6.1. sayısında (Mart, 2016) yayınlanan Mondragon Kooperatifi üzerine yazdığı değerlendirmeye cevap verme olanağı tanıdığı için teşekkür ederiz.

İspanya'nın ünlü Mondragon Kooperatifi gibi kooperatiflere eleştiride bulunanlar, sık sık "rekabetle karşı karşıya kalan kooperatifler, ya kapitalist firmalara dönüş-





Mondragon Kooperatiflerinin Küresel İrtibatı.

ğ olma fırsatını verdi. Bu plan hala yürürlükte olsa da, Eroski kooperatifi zor duruma düştü, büyük kayıp verdi ve şimdi ise, biriken borcu azaltmaya ve yeniden finansa etmeye yönelik içeriden bir yeni yapılanma sürecine girdi. Bu durum, işçileri üye olmaya davet edecek bir bağlam sunmaktadır.

İkinci strateji, endüstriyel alt kuruluşların karma kooperatiflere dönüştürülerek, işçilerin üye olmalarına olanak tanımaktadır- bu, şirketlerin varlığını sürdürmeleri ve kooperatif ortakları ile alt kuruluştaki işçilerin üyeliklerini uzatma konusundaki istekliliği ölçüsünde uygulanabilir bir alternatiftir. Bu durum çeşitli durumlarda gerçekleşmiştir: Maier Kooperatif Topluluğu (2012)'na bağlı Maier Ferroplast Limited; Victorio Luzuriaga Usurbil Kooperatifi (2004); Fit Otomotiv (2006) ve Victorio Luzuriaga Tafalla Kooperatifi (2008). Bunlar, endüstriyel alt kuruluşların kooperatifleştirilmesinde alışılmadık ya da münferit örnekler değildir.

Üçüncü strateji, Bask ülkesinin dışında kalan, kooperatif modelin yozlaştırıldığı düşünülüyor uluslararası alt kuruluşları ilgilendirmektedir. Grup, uluslararası alt kuruluşları, akraba kooperatiflerdeki istihdamın büyümesi ya da varlıklarını sürdürmelerine yardımcı olması için kurmuştur. Bu açıdan bakıldığında, kooperatiflerin uluslararasılaşması yerel halinden daha çok istihdam sağlamış olup, sözkonusu strateji bu anlamda başarılı olmuştur. Bir takım eleştirilerin aksine, rakamlar üye olan işçilerin yüzdesinde artış olduğunu göstermiştir. Altuna (2008)'ya göre, 2007 yılında üyelerin % 29.5'ini işçiler oluşturmaktaydı. 2010'de ise üyeler toplam iş gücünün yaklaşık % 40.3'ünü oluşturmuyordu.

2003 yılında, Mondragon'un 8. Kongresi'nde Grup'un ana amacının, şirket yönetimi modelinin Mondragon'un uluslararası alt kuruluşlarına kadar yayılarak, kooperatif değerlerini genişletmek, katılımı teşvik etmek (yönetimde, sermaye ve yardımlarda) olması yönünde karar alınmıştır. Her ne kadar bu girişimler iyi niyetli olsa da, bu yolda birçok engel vardı. Bu şirketlerin kooperatif iş modeline dönüştürülmesi, çok yakından bilinen ekonomik, hukuki, kültürel ve

yatırım engelleriyle karşı karşıyaydı. (Flecha ve Ngai, 2015) Örneğin, bazı ulusal hukuki çerçeveler kooperatif modelleri tanımamaktadır; birçok işçi üye olmak için gerekli ekonomik kaynaklara sahip değildir, ve bazı alt kuruluşlarda da birçok işçi, kooperatifin ne anlama geldiğini bilmemektedir. Mondragon kültürü Bask ülkesinde altmış yıldan uzun bir süredir varlığını göstermektedir, ve bu kültür nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu kültürü başka bir bağlama taşımak kolay değildir. Fakat, durum ne olursa olsun, bazı başarılar da söz konusudur. Örneğin, Angel Errasti (2014), Polonya'da Fagor Electrodomésticos tarafından kurulan alt kuruluşun idari konseyinin sendika temsilcileriyle bütünleşmesinin, şirket yönetimine işçi katılımını temsil etmesi bakımından büyük bir atılım olduğunu belirtmektedir.

Mondragon, günümüzün rekabetçi küresel ekonomisinde kooperatiflerin rolüne dair zor sorular yöneltmektedir. Mondragon'un kooperatifleri rekabetçi dünyada operasyonlarını sürdürmek zorundadır, dolayısıyla, zaman zaman uluslararasılaşmada başarısız olunması İspanya'da ve diğer yerlerde yeni işlerin yaratılma olasılığını tehlikeye atmaktadır. Her ne kadar kooperatif şirketler azınlıkta olsa ve sermaye şirketleri piyasanın kurallarını belirlese de, bu küresel ekonomide hayatta kalmanın tek bir yolu olduğu anlamına gelmemektedir. Mondragon Grup, uluslararasılaşmaya yenilikçi yollarla yaklaşmaktadır. Alt kuruluşların yurtdışında kurulmasıyla, Mondragon'un önceliği dış kaynak kullanımı ya da offshore üretimden ziyade halihazırdaki işleri ve yerel-kuruluşlu kooperatifleri korumak olmuştur.

Mondragon, her zaman diğer kooperatifler ya da kapitalist şirketlerden daha iyi çalışma koşulları yaratmada başarılı olmuştur. Mondragon'a karşı eleştiride bulunanlar dahi, günümüzde kooperatif üyelerinin, kendi çocuklarının da sabit ve kaliteli benzer kooperatif işlere girmesi umudunu taşıdığını kabul etmektedir. Sürdürülebilir ve kaliteli işlerin yaratılması ilkesi uluslararası alt kuruluşlar için de geçerlidir. Nitekim, Luzarraga ve Irizar (2012) da Mondragon'un ulusal ve yerel düzenlemelere uymasının yanısıra, alt kuruluşların verdiği ücretler ya da sağladığı eğitim imkanlarında görüldüğü üzere, işçilerin koşullarını iyileştirdiğini göstermektedir. Her ne kadar Mondragon'un kooperatif hareketi küresel kapitalizmi tek başına değiştiremese de, yine de işçiler ve onların çevreleri için daha iyi bir dünya yaratmak için girdiği bu tarihi girişim varlığını sürdürmektedir. ■

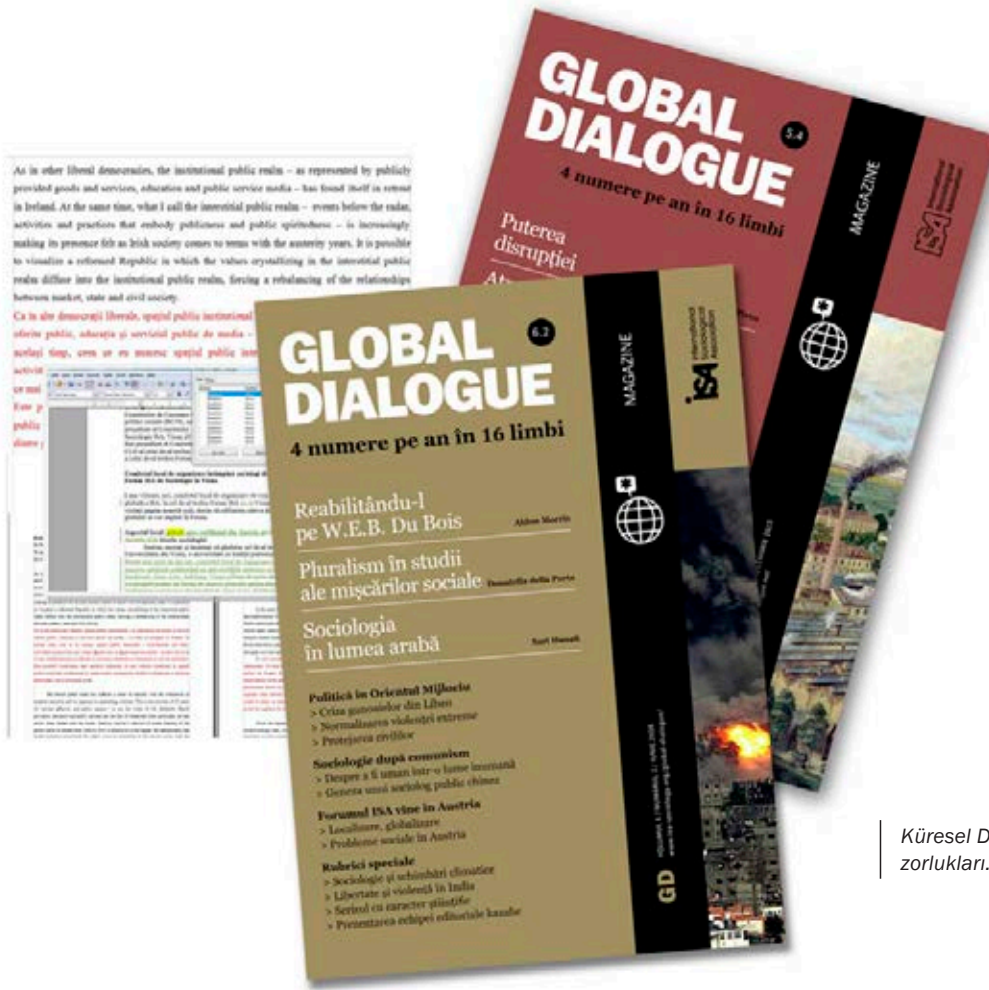
Ignacio Santa Cruz Ayo'ya ulaşmak için: <[lnaki.santaCruz@uab.cat](mailto:lnaki.santaCruz@uab.cat)>  
Eva Alonso'ya ulaşmak için: <[eva.alonso@ub.edu](mailto:eva.alonso@ub.edu)>

#### Kaynakça

- Altuna, L. (ed.) (2008) *La experiencia cooperativa de Mondragón, una síntesis general*. Eskoriatza: Lanki-Huhezi, Mondragon Unibertsitate.
- Errasti, A. (2014) "Tensiones y oportunidades en las multinacionales cooperativas de Mondragón: El caso Fagor Electrodomésticos, Sdad. Coop." *Revesco: Revista de Estudios Cooperativos*, 113: 30-60.
- Flecha, R. and Ngai, P. (2015) "The challenge for Mondragon: Searching for the cooperative values in times of internationalization." *Organization*, 21 (5): 666-682.
- Kasim, S. (March 2016) "The Mondragon Cooperatives: Successes and Challenges." *Global Dialogue* 6.1.
- Luzarraga, J.M. and Irizar, I. (2012) "La estrategia de multilocalización internacional de la Corporación Mondragón." *Economiaz*, 79: 114-145.

# > Küresel Diyalog'u Rumenceye Çevirmek

**Costinel Anuta, Corina Bragaru, Anca Mihai, Oana Negrea, Ion Daniel Popa, ve Diana Tihan,** Bükreş Üniversitesi, Romanya



Küresel Diyalog'u Rumence'ye çevirmenin zorlukları.

**B**u makale Küresel Diyalog'un Romanyalı editör ekibinin doğuşunu ve yapısını, gelişiminin ve işleyiş sürecinin yanı sıra ekibin kendine özgü pratiklerini anlatmaktadır.

Romanyalı editör ekibimiz, doktora eğitimlerinin bir parçası olarak lisansüstü öğrencilerini burada yer almak için teşvik eden Profesör Marian Preda ve ekibin üretim sürecinde yardımda bulunan Profesör Cosima Rughinis ve Ileana-Cinziana Surdu tarafından kuruldu. Ileana, bu ekibin her adımında yanında oldu ve mevcut operasyonların şekillenmesinde büyük katkı sağladı.

Küresel Diyalog'un İngilizce yayınlanan makalelerini aldıktan sonra, ekip halihazırda editör ekibinde olan meslektaşlara ve Bükreş Üniversitesi'nde Sosyoloji bölümünde lisansüstü eğitim alan öğrencilere davet gönderiyor. Ekibe katılma konusundaki en ikna edici teşvik, sosyoloji ve dilbilim yeteneklerinin okuma, anlama ve her makalenin çevirisi yapılırken ortaya konulması fırsatının yakalanmasıdır. Bir diğer teşvik ise, beş sayıdan sonra USD öğrenci üyeliğine sahip olunmasıdır.

İngilizce makalelerin çevirisi, bir Dropbox dosyasına konulduğu andan itibaren iki hafta içinde yapılmaktadır. Her

bir çevirmenden belli miktarda çeviri yapması istenmektedir, bu da genellikle sayıya göre dört ile on sayfa arasında çeşitlilik göstermektedir. Üçüncü haftada ise akran-değerlendirme süreci başlamaktadır, burada her ekip üyesi diğer meslektaşının çevirisini yaptığı makaleyi değerlendirmektedir. Makalelerin İngilizce ve Rumence dillerindeki metinleri, orjinal metnin anlamını ve yazım tarzını anlayabilmek adına sürekli karşılaştırılmaktadır. Dördüncü hafta boyunca, sürece yeni dahil olan bir ekip üyesi, makaleler arası uyumu (i.e. derginin atıf kurallarına uyma; hangi eş anlamlı kelimenin daha uygun olacağı) belirlemek üzere, her makaleyi tek tek değerlendirmekte ve son olarak, ekip Rumenceye çevrilmiş makalelerin ön okumasını ve düzeltmeleri yapmaktadır.

Yine de, işler her zaman düzgün gitmemektedir: her birimiz sabır ve uyum sağlama gibi sosyal becerilerimiz üzerinde çalışıyoruz. Karşılaştığımız en büyük zorluklardan biri, İngilizce orjinal metindeki anlamı akıcı ve doğal bir Rumenceye aktarabilmektir; örneğin bazen, Küresel Diyalog'un 5.4. sayısında karşılaştığımız "trickle-down economy" gibi görece yeni kavramlara uygun terminoloji yaratmak durumunda kalıyoruz. Bu zorluk, İngilizce (Germen dili) ve Rumence (Latin dili) dilleri arasındaki yapısal farklılıktan kaynaklanmaktadır, bu iki dil zaman zaman birbirine zıt sözdizimi kuralları ve cümle yapısı kullanmaktadır. En iyi şekilde çeviri yapabilmek için nasıl bir üslup kullanılması gerektiğine dair yaptığımız ateşli tartışmalar, sadece İngilizce bilgimizi sınamamız için değil aynı zamanda ana dilimizin kullanımını güzelleştirmemiz konusunda da bize güzel fır-

satlar tanımaktadır. Bazı zamanlar, yeni sosyoloji kavramlarına uygun düşecek Rumence ifadeyi bulmakta güçlük çekiyoruz- bu konudaki tartışmamız genellikle, gönüllü olarak görev alan bir kişinin o kavramın Rumence çevirisini Romanyalı bir sosyologun nasıl kullandığını göstermesiyle sonlanmaktadır. Böylece, çeviri konusundaki bu mücadele bize iki konuda yardımcı olmaktadır: dil yetkinliğimizi geliştirmek ve söz konusu süreçte sosyolojiye dair genel bilgimizi güçlendirmek. Halen teorik konular üzerinde tartışmalarımız sürerken, çevirileri teslim tarihine yetiştirmeye çalışmaksa bu zorlu görevlerden bir diğeridir- özellikle, bütün üyelerin akademik ve profesyonel takvimlerini Küresel Diyalog için ayırdıkları çalışma süresini göz önüne alarak düzenledikleri düşünüldüğünde.

Derginin birbirinden farklı konulara yer verdiği göz önüne alındığında, Küresel Diyalog ailesine katılmak, çeşitli akademik ve yerel kültürlerle dair deneyliliği de beraberinde gerektirmektedir. Tüm bu çeviri sürecinde, her bir ekip üyesi kendi uzmanlığını öne çıkarmakta böylece derginin Rumenceye çevrilen her sayısı şevk dolu bir katılımın, büyük bir ilginin ve yüksek bağlılığın ürünü olmaktadır. ■

Costinel Anuta'ya ulaşmak için <[costinel.anuta@gmail.com](mailto:costinel.anuta@gmail.com)>  
Corina Brăgaru'ya ulaşmak için <[bragaru\\_corina@yahoo.com](mailto:bragaru_corina@yahoo.com)>  
Anca Mihai'ye ulaşmak için <[anca.mihai07@gmail.com](mailto:anca.mihai07@gmail.com)>  
Oana Negrea'ya ulaşmak için <[oana.elena.negrea@gmail.com](mailto:oana.elena.negrea@gmail.com)>  
Ion Daniel Popa'ya ulaşmak için <[iondanielpopa@yahoo.com](mailto:iondanielpopa@yahoo.com)>  
Diana Tihan'a ulaşmak için <[tihandiana@yahoo.com](mailto:tihandiana@yahoo.com)>